

ABVV

**Sociaal-economische
barometer 2022**

Inhoudstafel

1.	Context - snel herstel na corona en toen ... oorlog	5
1.1	De prijs van oorlog: inflatie	6
1.2	Gezinnen in problemen door hoge energieprijzen	11
2.	Bescherming van lonen en koopkracht	16
2.1	De automatische indexering beschermt, maar niet volledig	16
2.2	Geen loonstijging, ondanks productiviteitsstijging	18
3.	Bedrijven in nauwe schoentjes?	24
3.1	Winstmarges historisch hoog	24
3.2	De automatische indexatie – gevaar voor competitiviteit?	29
4.	Wie gaat de crisis betalen?	32
4.1	De fetisj van de 80% werkgelegenheid	35
4.2	Een andere kijk op overheidsfinanciën	38

5.	Sociale zekerheid, voldoende dekking voor de storm?	42
5.1	De gaten in het net worden groter	42
5.2	Pensioenen	44
6.	Werken in inflatie-tijden: extra stress, werkomstandigheden op de limiet	47
6.1	Depressie en burn-out	47
6.2	Arbeidsinvaliditeit	50
6.3	Slechte jobkwaliteit per bedrijfstak	52
6.4	Afkomst blijft een belangrijke bron van discriminatie op de arbeidsmarkt	54
6.5	Thuiswerk een blijver	55
6.6	Werkomstandigheden: controle neemt af	57
7.	Zal de energiecrisis een rechtvaardige transitie te weeg brengen?	58
7.1	Het klimaat of de urgentie om tot actie over te gaan	58
7.2	Energietransitie	62
7.3	Klimaat en ongelijkheden	65
8.	Syndicaal werk in crisistijden	66

Vrouwen-Mannen

Alle verwijzingen naar personen of functies (bijv. werknemer) hebben vanzelfsprekend betrekking op zowel mannen als vrouwen.

De verzameling van data voor deze brochure werd afgesloten begin november 2022.

Barometer 2022

Onze samenleving kraakt in tijden van oorlog

1. Context – snel herstel na corona en toen ... oorlog

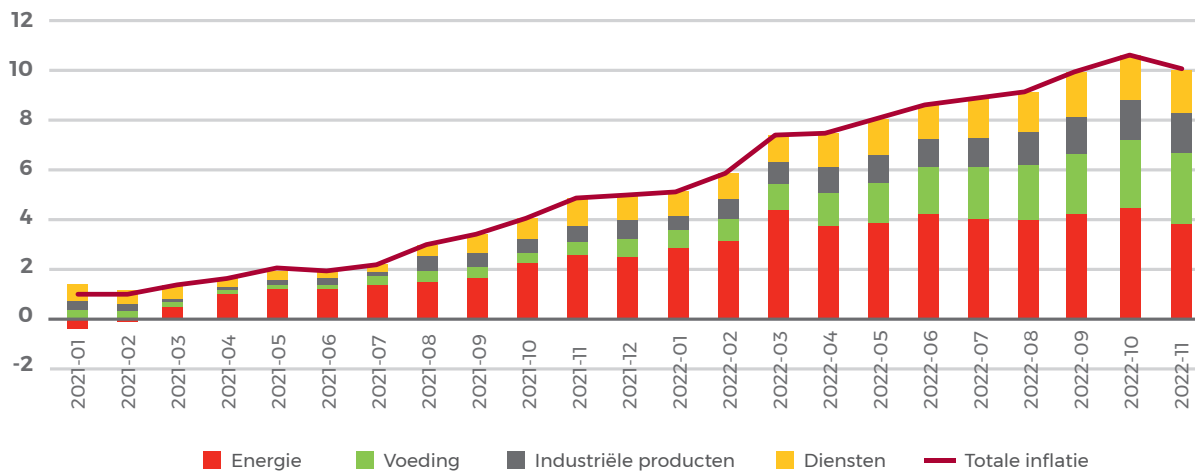
Eind 2021 konden we eindelijk het juk van corona afwerpen. De druk op onze gezondheidszorg nam af en de economie kon zich stap voor stap heropenen. We herwonnen vrijheid en de economie herstelde snel, zoals in de barometer 2021 werd geïllustreerd. Maar ondertussen verzeilden we opnieuw in crisismodus. De brutale, eenzijdige inval van Rusland in Oekraïne stuurde een schokgolf door de wereld. Niet enkel werd een oorlog ontketend tegen een soeverein land. Er werd een globale economische oorlog opgestart. Deze oorlog heeft een zware impact op de gezinnen, op de bedrijfswereld, op de overheidsfinanciën. Ze verplicht ons om op een andere manier met energie om te gaan, en om versneld na te gaan hoe we op een rechtvaardige manier een energietransitie kunnen doorvoeren. Deze barometer illustreert de impact van deze crisis op de verschillende fronten en formuleert telkens de antwoorden van het **ABVV**.

1.1 De prijs van oorlog: inflatie

Het woord dat de afgelopen maanden in ieders achterhoofd blijft malen: inflatie. Sinds de zomer van 2021 is het prijzenpeil fors gestegen. De redenen voor de stijging van de prijzen zijn divers. Het einde van de lockdowns na corona zorgde voor een stormloop op producten en diensten. Een hogere vraag in combinatie met toeleveringsproblemen bij de fabrieken zorgde voor hogere prijzen. En toen viel Rusland Oekraïne binnen. De prijzen voor gas en elektriciteit schoten in de lucht. En één reden die vaak wordt vergeten: vele bedrijven hebben het einde van de coronapandemie aangegrepen om hun prijzen excessief te verhogen. En prijsverhogingen dat betekent: extra inflatie.

Maar in eerste instantie wordt de stijging van de prijzen aangedreven door een stijging van de energieprijzen. Uiteraard is het verminderde aanbod van Russisch gas en olie door de oorlog in Oekraïne de belangrijkste reden. Daarnaast werd er massaal gespeculeerd op de financiële markten. Maar niet enkel de energieprijzen vuren de inflatie aan. Sinds enkele maanden sijpelt de energie-inflatie door naar de productiekost van andere goederen en diensten. Onderstaande grafiek toont de bijdrage van iedere productklasse in de totale inflatie voor de eurozone. Energie is nog steeds de belangrijkste aandrijver van de inflatie, maar ook voedingsproducten leveren een steeds grotere bijdrage.

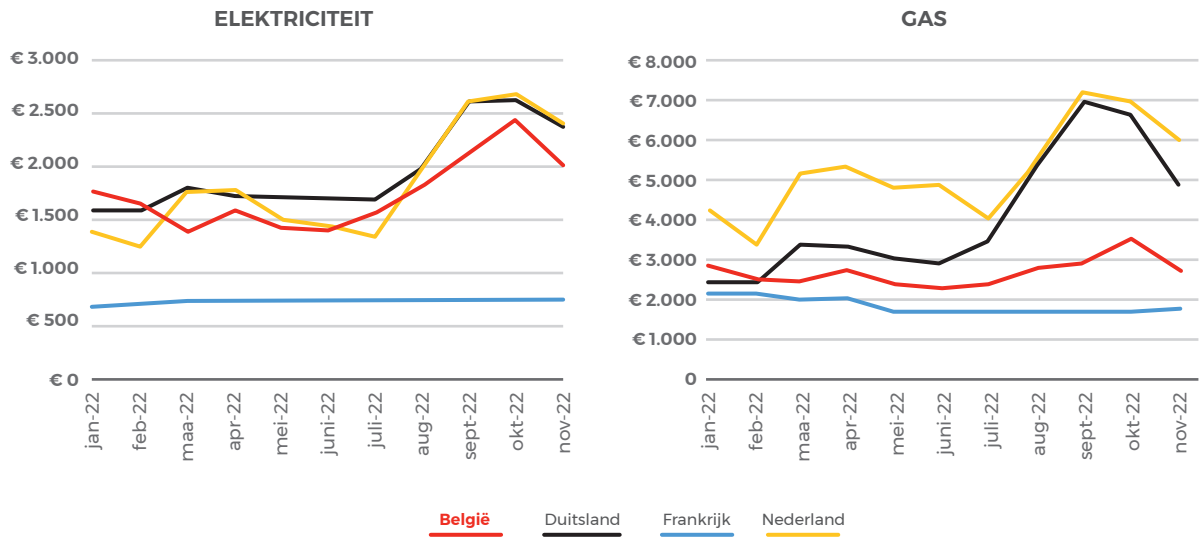
BELANGRIJKSTE BIJDRAGE TOT TOTALE INFLATIE (EUROZONE)

Bron: Eurostat (PRC_HICP_CTRB), 2022

Sinds midden mei '22 stijgen de marktprijzen voor gas en elektriciteit steeds verder naar recordhoogtes (zie hoofdstuk 4.2 voor een verdere toelichting bij het prijsmechanisme). De markt koelde sinds de zomer enigszins af, maar ondertussen hebben de prijsstijgingen op de internationale markten zich uiteraard vertaald in hogere energiefacturen voor gezinnen. Opvallend is de evolutie in Frankrijk waar de regering van bij aanvang koos om de prijs te plafonneren.

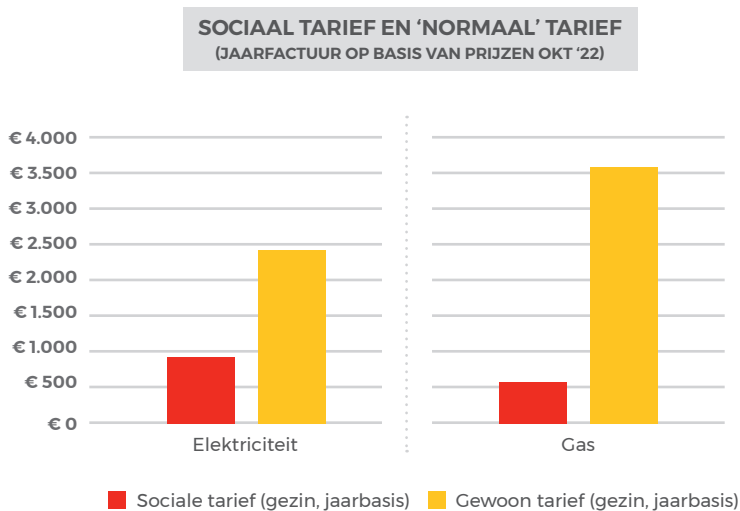
JAARFACTUUR (ALL-IN)

Bron: CREG, 2022

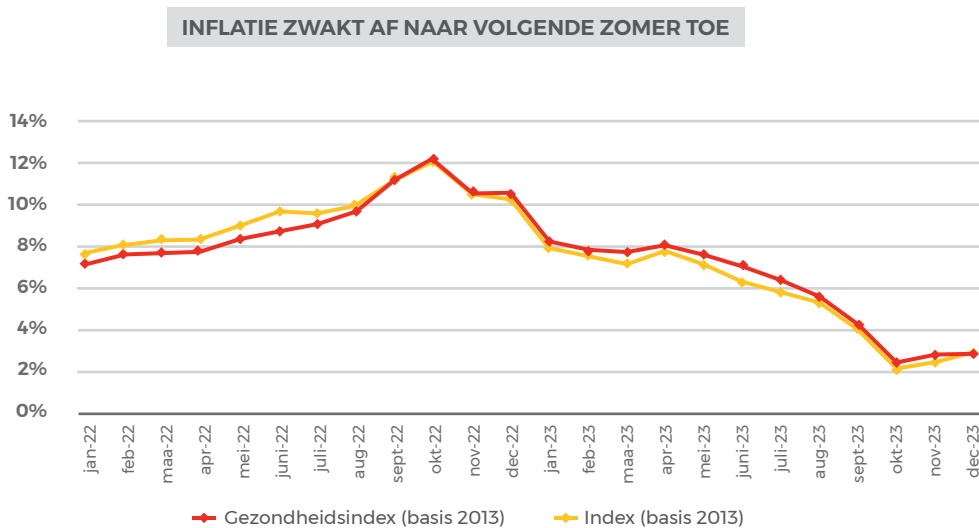

De overheid nam maatregelen om de factuur te verlichten. Deze omvatten onder ander de verwarmingspremie van 100 euro, de mazout premie van 300 euro, een verlaging van de btw naar 6% en een uitbreiding van het sociaal tarief. Het sociaal tarief is een verlaagd energietarief voor bepaalde categorieën (sociale begunstigten, begunstigten van de verhoogde tegemoetkoming). Zoals onderstaande grafiek aantoont vormt het sociaal tarief een zeer belangrijke tegemoetkoming voor de laagste inkomens. Als **ABVV** hebben we gepleit voor een verbreding en bestendiging van het huidige systeem . Jammer genoeg wordt dit tarief voor begunstigten van de verhoogde tegemoetkoming niet automatisch toegekend waardoor de 'non-take-up' erg hoog is.

Bron: CREG, 2022

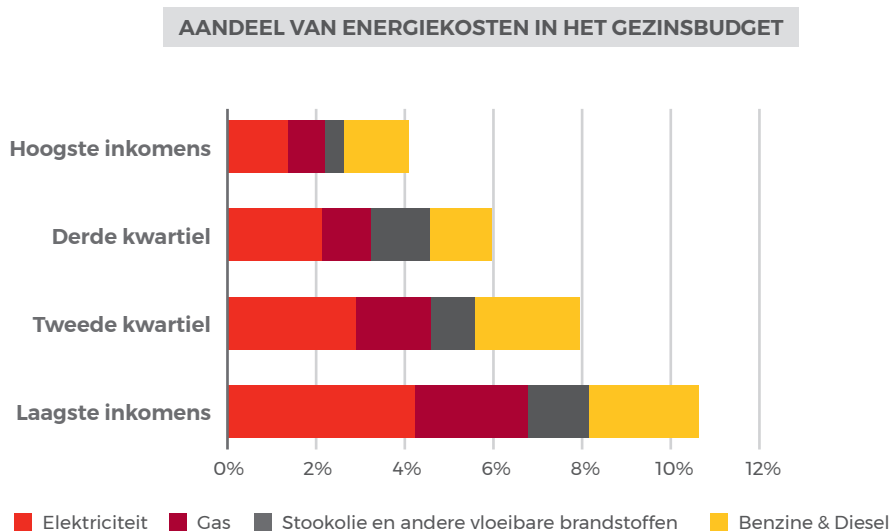
De hoge energie-inflatie lijkt een situatie waarin we vastzitten. Maar we mogen niet vergeten dat het tij snel kan keren indien de geopolitieke situatie stabiliseert. Het Planbureau voorziet een terugkeer naar 'normalere' inflatieniveaus in de loop van 2023.

Bron: Planbureau, 2022

1.2 Gezinnen in problemen door hoge energieprijzen

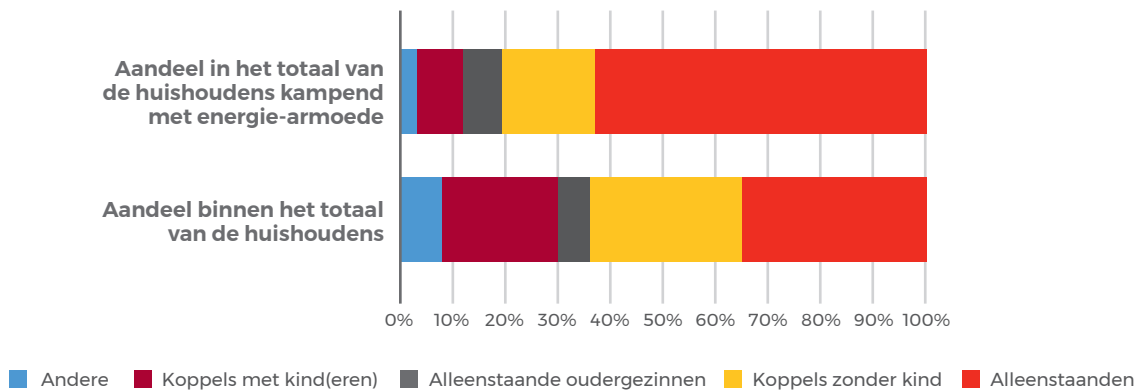
De stijging van de energieprijzen heeft uiteraard een onmiddellijke impact op de koopkracht van de gezinnen. Maar het effect van deze stijging is niet gelijklopend voor iedere inkomensklasse. Hoe lager het inkomen, hoe groter het aandeel van het gezinsbudget dat naar energie gaat. Een prijsstijging heeft dus een relatief grotere impact op het gezinsbudget bij de laagste inkomens. Wanneer meer dan 10% van het gezinsbudget naar energie gaat, leef je in principe in 'energiearmoede'. Gecombineerd geven de laagste 25% van de inkomens meer dan 10% van hun budget aan energie. Een stijging van de energieprijzen heeft dus een desastreuze impact op hun beschikbaar inkomen.

Bron: Huishoudbudgetenquête 2020

Daarnaast zijn de laagste inkomens vaak huurders. Huurwoningen zijn slechter geïsoleerd en brengen dus hogere kosten met zich mee. Bovendien komt energie-armoede relatief veel vaker voor bij alleenstaanden. Van de gezinnen die in energiearmoede leven is meer dan 60% alleenstaand, terwijl ze maar 35% van het totaal van de gezinnen uitmaken.

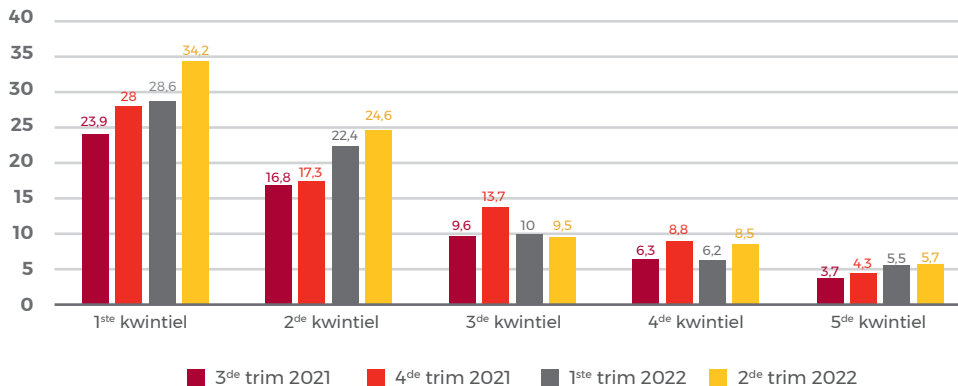
VERDELING NAAR TYPOLOGIE VAN GEZIN - ENERGIEARMOEDE

Bron: Koning Boudewijnstichting 2022

Gezinnen komen in problemen, de energiefacturen slopen alle financiële ruimte op. In België is het percentage van de bevolking tussen 16 en 74 jaar dat moeilijkheden ervaart om rond te komen, gestegen van 11,7% in het derde kwartaal 2021 tot 16,1% in het tweede kwartaal 2022. Wanneer dit per inkomenscategorie wordt bekeken, zien we vooral bij de laagste inkomens de grootste problemen. Bij de 20% personen met de laagste inkomens (eerste inkomenskwintiel) is het voor 34,2% van hen moeilijk of zeer moeilijk om rond te komen in het tweede kwartaal 2022, tegenover 23,9% in het derde kwartaal 2021.

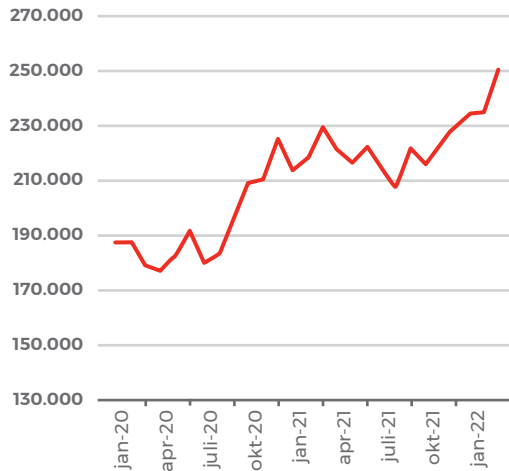
PERCENTAGE VAN DE BEVOLKING DAT MOEILIKHEDEN ONDERVINDT OM ROND TE KOMEN, PER KWINTIEL VAN HET BESCHIKBARE INKOMEN

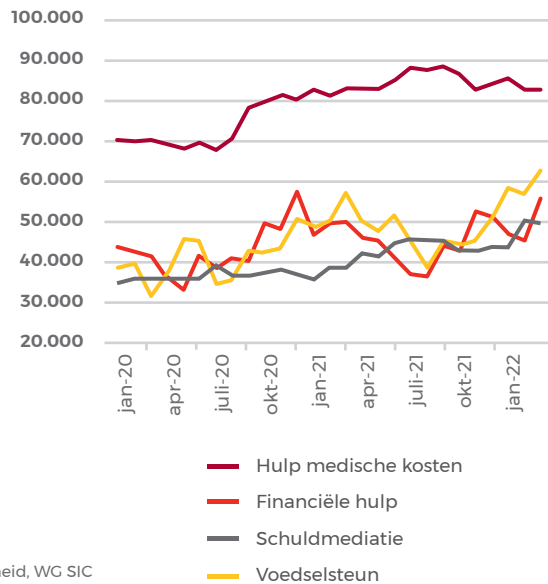
Bron: Statbel, monitoring van levensomstandigheden, 2022.

Deze droge cijfers worden tastbaarder wanneer we de OCMW-statistieken erbij halen. Corona verhoogde de (financiële) kwetsbaarheid van gezinnen sterk, vooral de laagste inkomens zagen hun spaargeld opdrogen. De gestegen energiefacturen komen er nu bovenop. Het totale aantal mensen dat maandelijks de hulp inroept van het OCMW is sinds begin 2020 met meer dan één derde gestegen. Vooral de toename van de vraag naar voedselhulp is ronduit onrustwekkend.

AANTAL PERSONEN DAT OCMW HULP INROEPT

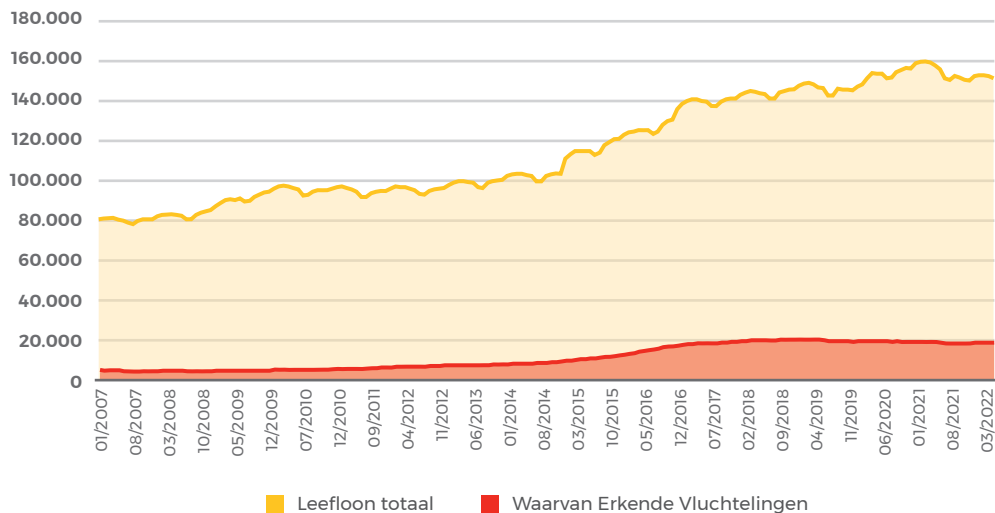
TYPE OCMW ONDERSTEUNING

Bron: FOD Sociale Zekerheid, WG SIC

Bovenstaande steun is vaak voor personen die een beroepsinkomen of uitkering ontvangen, maar er onvoldoende inkomen uit halen om te kunnen overleven. Daarnaast zijn er bijna 160.000 mensen die maandelijks bij het OCMW moeten aankloppen voor een vervangingsinkomen, het leefloon.

ONTVANGERS VAN EEN LEEFLOON

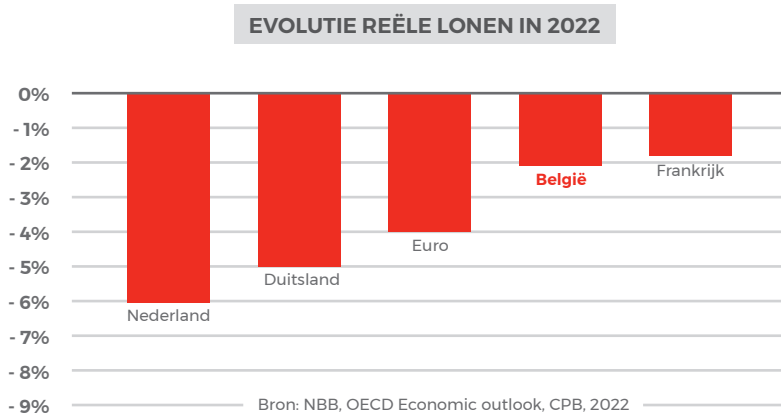
Bron: POD Maatschappelijke integratie, 2022

2. Bescherming van lonen en koopkracht

Voor het **ABVV** is er één prioriteit in deze crisis: de bescherming van jobs en koopkracht. We zetten daarom niet enkel in op het beteugelen van de energieprijzen, maar willen ook een versterking van de lonen en de uitkeringen. De automatische indexering van lonen en uitkeringen is essentieel voor de bescherming van onze koopkracht.

2.1 De automatische indexering beschermt, maar niet volledig

De automatische indexering is de belangrijkste bescherming tegen koopkrachtverlies. In termen van daling van de reële lonen (dit is de evolutie van een loon wanneer rekening gehouden wordt met de prijsstijgingen) blijft het verlies relatief beperkt ten opzichte van de buurlanden. Enkel Frankrijk doet het beter dan ons, omdat daar de energieprijzen al ruime tijd begrensd worden. Bovendien zullen we in België dit verlies deels ophalen in 2023 door de indexering, die met enige vertraging wordt doorgevoerd.

Maar de automatische indexering biedt geen totale bescherming. Voor veel werknemers gebeurt de automatische indexering slechts eenmaal per jaar, ze verliezen dus doorheen het jaar aan koopkracht. En laat ons niet vergeten dat er ook belangrijk deel werknemers is dat geen indexering krijgt. Verschillende paritaire comités hebben geen enkel indexeringsmechanisme voorzien (52.000 werknemers), andere pc's hebben enkel een indexatie van het sectorale minimumloon voorzien (255.000 werknemers).

Indexeringsmechanisme	% van het aantal werknemers*	Aantal werknemers*
Spilindex	47,6%	1414644
Periodieke indexering		
Eén keer per jaar	37,6%	1.115.199
Twee keer per jaar	2,3%	69.307
Elke vier maanden	0,3%	9.458
Elke drie maanden	9,0%	268.174
Elke twee maanden	1,6%	47.732
Iedere maand	0,7%	19.327

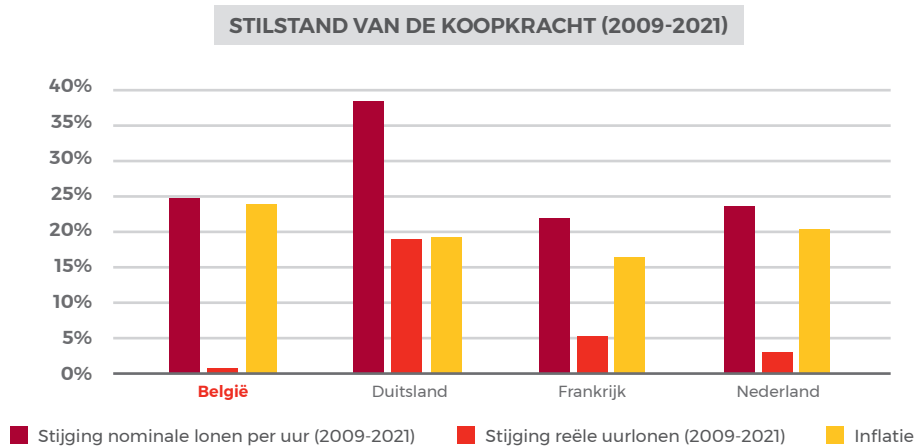
* Tewerkstelling in de private sector dat onder de paritaire comités valt, situatie voor het 2de kwartaal '21

Bron : FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal overleg, 2022

2.2 Geen loonstijging, ondanks productiviteitsstijging

De klap voor de koopkracht door de stijgende prijzen is groot en de indexerings beschermt. We mogen echter niet vergeten dat de werknemers niet met goede kaarten aan de start van deze crisis stonden. Sinds de financiële crisis (2008-2009) kregen de Belgische werknemers er amper koopkracht bij, ondanks hun gestegen productiviteit.

De reële lonen stegen sinds 2009 in België met slechts 0,9%. Een reële loonstijging is wat je van een loonsverhoging over houdt wanneer je de stijging van de prijzen – de inflatie – meerekent. Dat is opmerkelijk want in Nederland en Frankrijk stegen de reële lonen sinds 2009 respectievelijk met drie en bijna zes procent. In Duitsland met 19%. De nominale loonstijging omvat alle indexerings en conventionele loonstijgingen (via cao). Deze stijging is onvoldoende om effectief voor een reële loonstijging te zorgen. Ook moet de inflatie beter in toom worden gehouden.

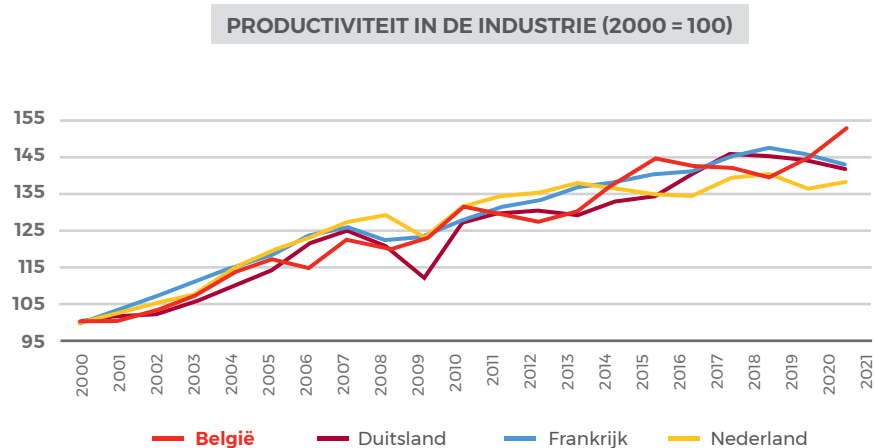

Bron: Eurostat (NAMA_10_LP_ULC), 2022.

Nochtans steeg de productiviteit van de Belgische bedrijven sinds de financiële crisis. Met andere woorden: een uur arbeid brengt jaar op jaar steeds meer op voor bedrijven, maar die opbrengsten gingen in ieder geval niet naar de lonen. De redenen: een indexsprong in 2015, lage loonmarges en een iets hogere inflatie bij ons dan in de buurlanden.

In een rechtvaardige economie stijgen de lonen aan hetzelfde ritme van de prijzen plus de productiviteit. Op die manier krijgen werknemers de gestegen prijzen gecompenseerd en delen zij mee in de stijgende bedrijfsopbrengsten. Op die manier blijft de verdeling tussen lonen en winsten gelijk.

De Belgische productiviteit, zelfs na correctie van inflatie, stijgt zowel in de industrie als in de diensten sterker dan in onze buurlanden. In de industrie steeg onze productiviteit sinds 2000 met 52%, in de buurlanden gemiddeld met 41%.

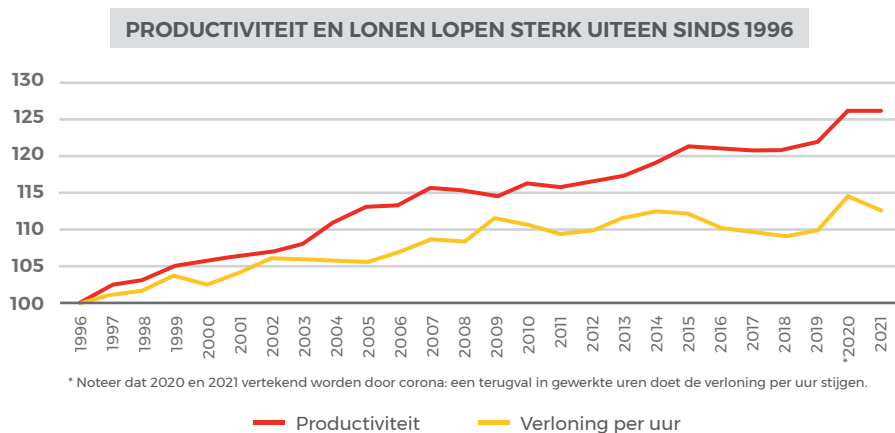
Bron: Eurostat (NAMA_10_Lp), 2022

Niet enkel in de industrie zien we sinds 2000 een sterkere stijging van de productiviteit, maar ook in de dienstensector.

Marktdiensten sectoren	Stijging productiviteit tussen 2000-2020
België	25,5%
Duitsland	22,5%
Nederland	17,5%
Frankrijk	16,0%

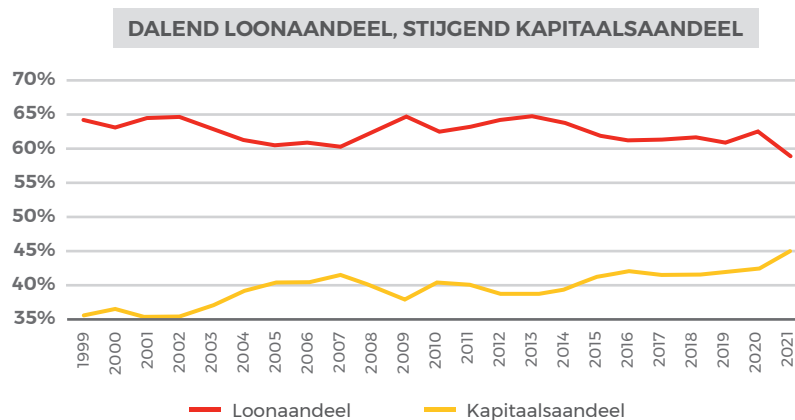
Bron: Eurostat, Nationale rekeningen, 2022

Helaas stellen we vast dat de lonen de productiviteit niet langer volgen. Ze lopen steeds verder uiteen. Sinds 1996 steeg de productiviteit een pak sneller dan de lonen. Dit zorgt ervoor dat het aandeel van de welvaart dat naar de lonen gaat in de economie daalt en het aandeel van de welvaart dat naar de winsten gaat, stijgt.

Bron: OECD.stat - productivity & ULC, 2022

Het is dan ook logisch dat het aandeel van de produceerde meerwaarde dat naar de lonen gaat, al twee decennia in dalende lijn is. Het stukje van onze rijkdom dat naar de aandeelhouders gaat, zit structureel in de lift.

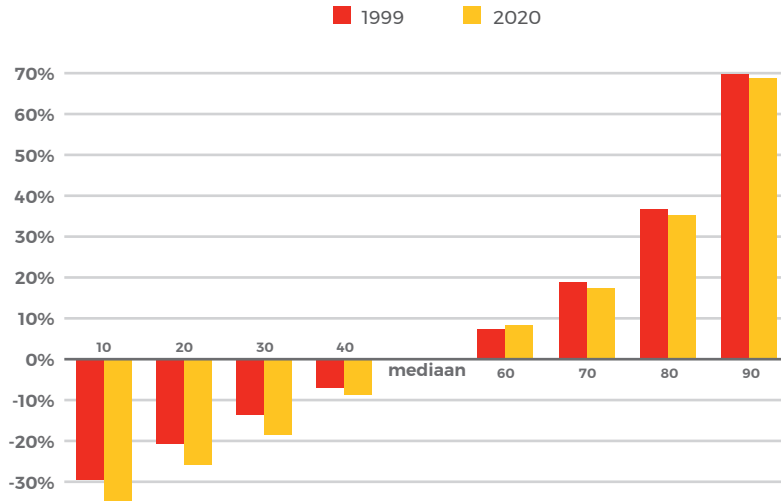

Bron: NBB, kwartaalsectorrekeningen, 2022

Het stukje van de 'welvaartskoek' dat naar de werknemers gaat, daalt dus jaar op jaar. Maar ook binnen de groep van werknemers zelf zijn er winnaars en verliezers. De laagste lonen hinken steeds verder achterop ten opzichte van het mediaanloon (mediaanloon is het loon dat in het midden ligt van de loonverdeling, de helft verdient meer, de andere helft verdient minder). De laagste lonen worden steeds lager. Een laag loon (10% laagste lonen) in 1999 bedroeg iets meer dan 71% van het mediaanloon, in 2020 nog slechts 65%.

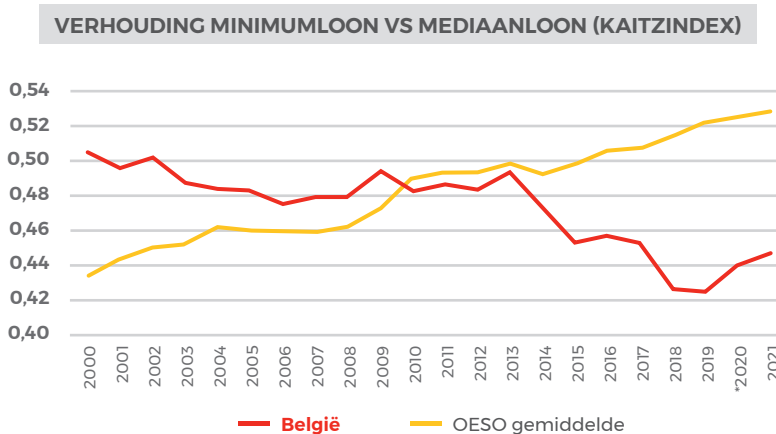
DE LAAGSTE LONEN ZAKKEN WEG

Procentueel verschil tussen het bruto maandloon van het tiende, twintigste... negentigste percentiel en het mediaan bruto maandloon in 1999 en 2020.

Grafiek: Denktank Minerva
Bron: Statbel 2020, Loonstructurenenquête

De lonen (en zeker de laagste) zitten in de hoek waar de klappen vallen. Als **ABVV** proberen we stappen te zetten om deze scheve situatie recht te trekken. We vechten de wet die de lonen onder de knoet houdt, de wet van '96, steeds feller aan. Los van die strijd proberen we concrete vooruitgang te boeken voor de allerlaagste lonen. Zo sloten we in 2021 een akkoord om de minimumlonen te verhogen. Op 1 april dit jaar steeg het minimumloon met 81 euro, in '24 en '26 komt er opnieuw 35 euro bij. Belangrijke stappen, maar onvoldoende om een leefbaar inkomen voor iedereen te garanderen. Wanneer het minimumloon wordt vergeleken met het mediaanloon, doet België het nog steeds niet goed ten opzichte van de rest van de OESO. In 2000 bedroeg het Belgische minimumloon 50% van het mediaanloon, momenteel ligt dat rond 45%. Onderstaande grafiek toont wel de trendbreuk aan sinds 2018.

Bron: OECD.stat, 2022

3. Bedrijven in nauwe schoentjes?

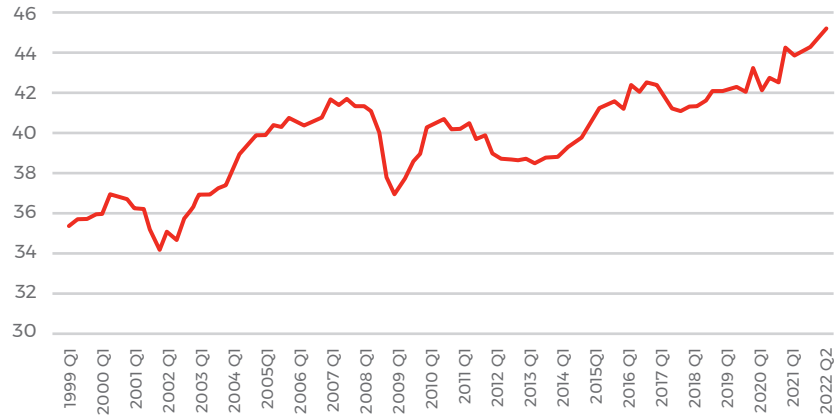
De financiële crisis, de Brexit, corona en nu de oorlog. Iedere crisis krijgen we van bedrijven hetzelfde plaatje te horen: “de concurrentiekracht wordt bedreigd, er is brede overheidssteun nodig, er moet ingegrepen worden in de lonen”. Als **ABVV** ontkennen we niet dat deze crisis een impact heeft op veel ondernemingen, in het bijzonder op kleine zelfstandigen. Maar het discours dat we horen van grote industriële groepen, vertegenwoordigd door het VBO, negeert een belangrijke realiteit: tal van bedrijven doen het beter dan ooit. Sommigen profiteren ronduit van deze crisis, anderen begonnen eraan met een grote financiële buffer.

3.1 Winstmarges historisch hoog

De bedrijven verhoogden de afgelopen jaren op een opmerkelijke manier hun winstmarges. De winstmarge is wat van de omzet overblijft als winst na aftrek van alle kosten. De tendens is vast te stellen over verschillende sectoren heen. In de eerste jaarhelft van dit jaar stegen de bedrijfswinsten van de Belgische ondernemingen naar een historisch recordniveau: in 1999 bedroegen de winstmarges nog 35%, in het tweede kwartaal van 2022 stegen de winstmarges naar meer dan 45%.

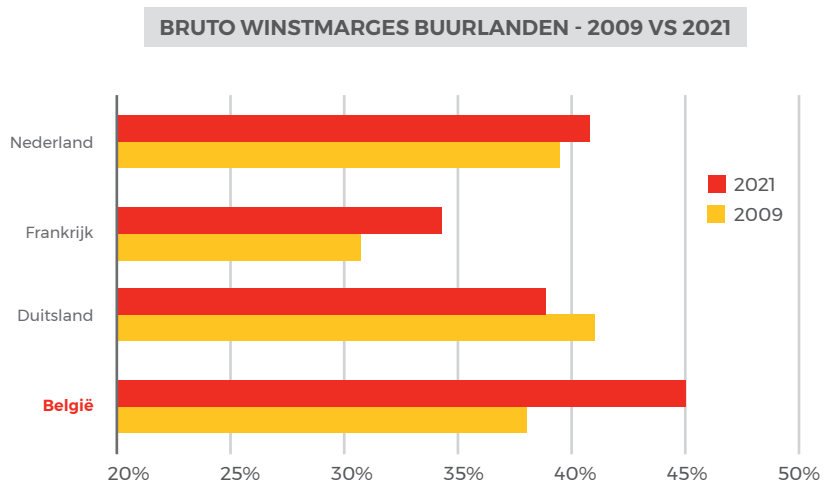
BRUTO WINSTMARGE NIET-FINANCIËLE VENNOOTSCHAPPEN (1999-2021)

Bron: NBB, Voornaamste indicatoren van de kwartaalsectorrekeningen, 2022

* Als indicator voor de winstmarge wordt het bruto-exploitatieoverschot vergeleken met de toegevoegde waarde van de onderneming. Bruto betekent: geen rekening houdend met afschrijvingen.

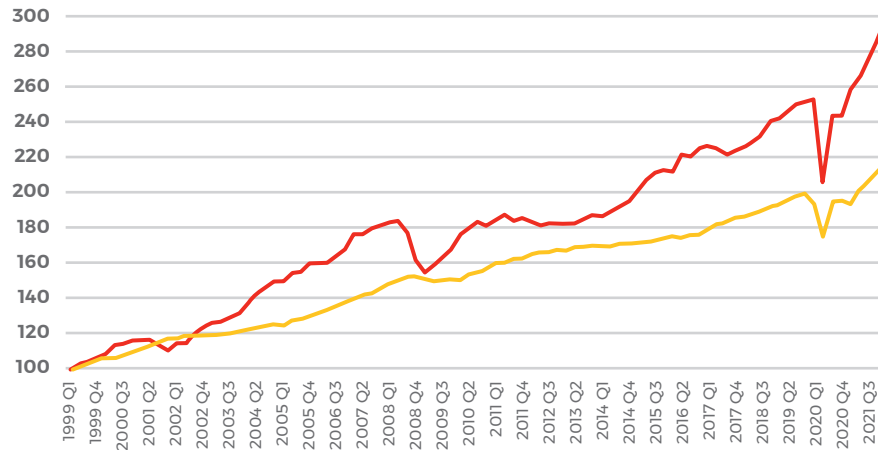
In vergelijking met de buurlanden staan we daarmee op eenzame hoogte: enkel in Nederland komen de winstmarges net boven 40% uit.

Bron: Eurostat (NASA_10_KI), 2022

We gaven eerder aan in welke mate het deel van onze welvaart dat naar de werknemers (lonen) gaat daalt, en dat het deel dat naar richting aandeelhouders (winsten) gaat, stijgt. Dit uit zich nogmaals in onderstaande grafiek. De bedrijfsresultaten (uitgedrukt als bruto-exploitatieoverschot) stegen verhoudingsgewijs veel sterker dan de totale loonmassa. In een rechtvaardige economie zou dit aan hetzelfde ritme gebeuren.

BELONING HINKT ACHTEROP DE WINSTEN (1999 = 100)

Bron: NBB, Voornaamste indicatoren van de kwartaalsectorrekeningen 2022

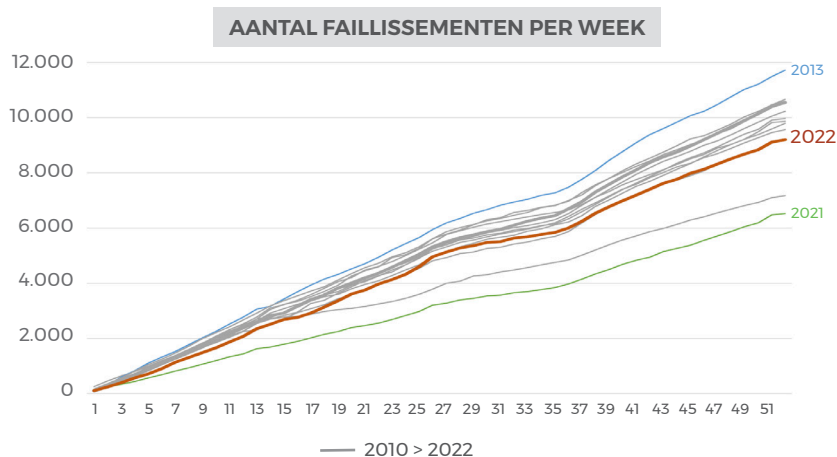
— Lonen — Bruto exploitatieoverschot

Noot: winsten worden uitgedrukt als bruto-exploitatieoverschot, beloning als totale verloning in niet-financiële ondernemingen.

Er is momenteel bij tal van bedrijven nog voldoende ruimte om de gestegen kosten op te vangen. We zien echter vaak het omgekeerde: bedrijven verhoogden de prijzen meer dan de kosten stegen. Daardoor werden de winsten gespekt, maar steeg ook de inflatie. Dat ondernemers nu de loonindex viseren om de inflatie te temperen is ronduit cynisch. Zij hebben de keuze: met hun grote reserves de klap opvangen of de gestegen prijzen doorrekenen en zo de inflatie verder aanwakkeren.

Een andere reden achter de stijging van de winstmarges werd gegeven door de Nationale Bank in 2019: het beleid van de regering-Michel om via een indexsprong en de verlaging van de loonkosten de concurrentiekracht te verhogen, miste z'n doel. Belgische ondernemingen gebruikten die ingrepen niet om hun prijzen te verlagen en aantrekkelijker te worden, ze krikten met deze middelen hun winstmarges op.

De cijfers van het aantal faillissementen tonen dit enigszins aan. Ondanks de moeilijkheden die bepaalde sectoren ondervinden, ligt het aantal faillissementen nog steeds onder het gemiddelde van de jaren voor corona. Dat kan wijzen op hoge buffers.

Bron: FOD Economie, 2022

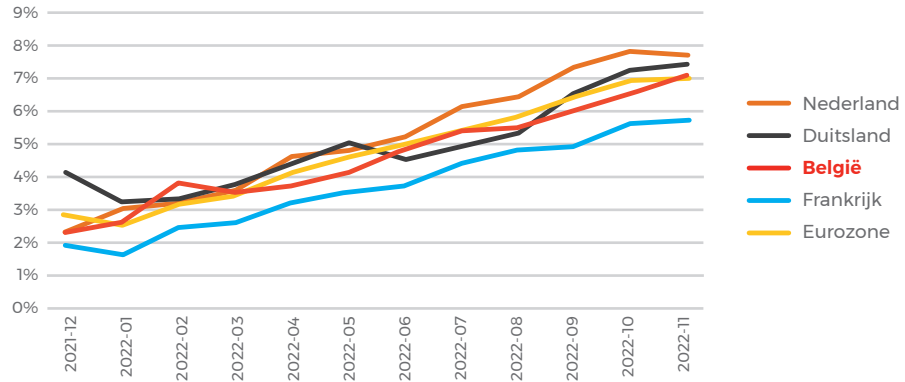
3.2 De automatische indexatie – gevaar voor competitiviteit?

Werkgevers stellen dat de indexering de lonen zal doen ontsporen en de competitiviteit aantasten. Veroorzaakt de automatische indexatie van de lonen in België effectief meer inflatie dan in de rest van Europa?

Het globale prijspeil (zonder energie) is sinds eind 2021 in België gestegen met 7%. Dat is exact even veel als de rest van de eurozone, maar het is lager dan in Duitsland en Nederland, landen die nochtans geen automatische indexering kennen.

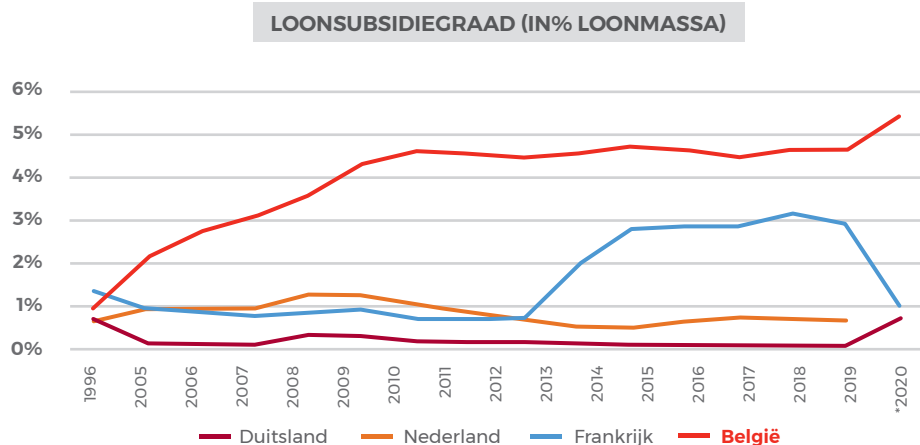
Zoals reeds gezegd, voor veel werknemers wordt het loon slechts één keer per jaar geïndexeerd. Buitenlandse vakbonden eisen ook compensaties voor de gestegen prijzen. De lonen in de buurlanden zullen dus evenzeer snel stijgen, al zal er iets langer op gewacht moeten worden dan in België.

MAANDELIJKSE EVOLUTIE VAN DE INFLATIE (OP JAARBASIS), ZONDER ENERGIEPRIJZEN

Bron: Eurostat, HICP - all items excluding energy (CP210)

Werkgevers spreken graag over een 'ontsporing' van de lonen. Ze gaan hier echter voorbij aan één belangrijk element: de loonsubsidies. In België worden de loonkosten verlaagd door allerlei subsidies: nachtwerk, overuren, ploegenarbeid, R&D ... Allemaal worden ze gesubsidieerd. In 2020 bedroegen deze loonsubsidies meer dan 9 miljard euro. De loonsubsidies zijn de zwaarste economische steun die in België wordt gegeven. In de buurlanden bestaan ze amper, zoals onderstaande grafiek meegeeft.

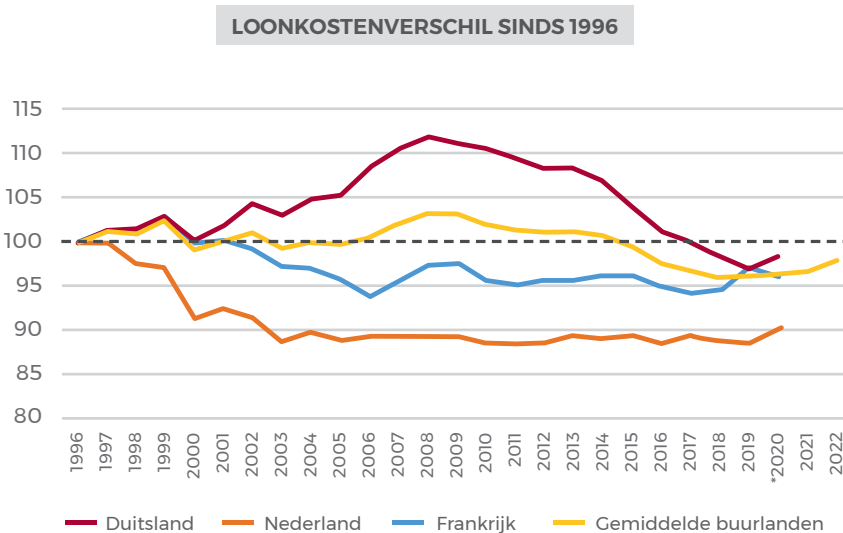
Bron: Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, 2022

*Noot: De Nederlandse cijfers voor 2020 zijn vertekend door coronasteun en werden niet opgenomen.

Centraal in onze loonvorming staat het loonkostenverschil (ook wel de loonhandicap genoemd) tussen België en de buurlanden. De wet bepaalt dat dit verschil nul moet blijven. Er is echter een probleem met hoe dat loonkostenverschil wordt berekend.

Er wordt namelijk geen rekening gehouden met de miljarden aan loonsubsidies waarover hierboven sprake. De loonsubsidies hebben een belangrijk verkleinend effect op het verschil met de buurlanden, maar dat krijgen we niet in officiële cijfers te zien. Onderstaande grafiek neemt wel de loonsubsidies in rekening.

De gele lijn is daarbij de belangrijkste. Ze toont aan hoe groot het loonkostenverschil is sinds 1996, het beginpunt van de loonwet. Een cijfer lager dan 100 toont een loonkostenvoordeel aan voor België: zo waren de loonkosten in 2020 vier procent trager gestegen sinds 1996 dan de loonkosten in de buurlanden. Eind 2022 zullen de loonkosten in België nog steeds 2% trager zijn gestegen dan in de buurlanden.

Bron: OECD Belgium Country report 2022, eigen berekeningen.

De wet van '96 moet dus dringend hervormd worden zodat alle loonkostverlagende maatregelen correct mee in rekening worden genomen. Tel daarbij nog de taxshiftmaatregelen die de loonkosten wel verlagen, maar die evenzeer niet worden meegeteld bij de berekening van de loonhandicap.

We worden als **ABVV** hierin gesteund door de Internationale Arbeidsorganisatie. In november '22 oordeelde zij dat de verstrengde wet van '96 in tegenspraak is met conventie 98 van de IAO. Deze conventie garandeert de autonomie van de sociale partners in het loonoverleg. Een autonomie die momenteel in België niet bestaat.

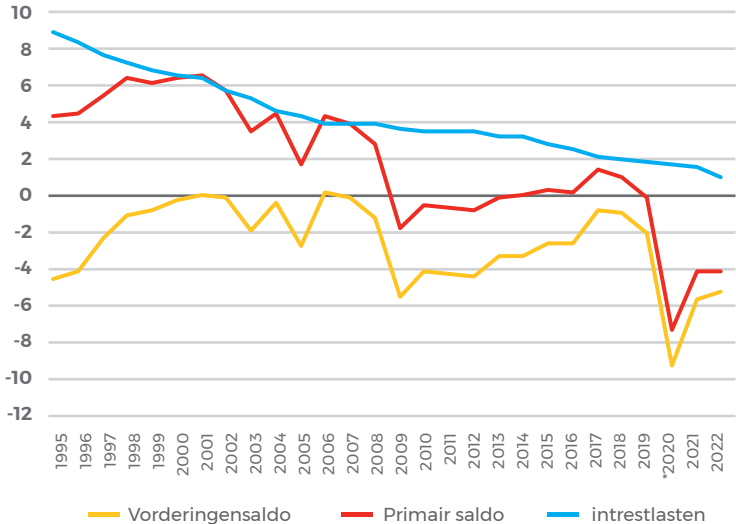
4. Wie gaat de crisis betalen?

De politieke rechterzijde en sommige (neo)liberale commentatoren hebben er een handje van weg om ons land voor te stellen als een economisch kerkhof met publieke financiën die op het randje van bankroet hangen. Enkel via zware saneringen en 'structurele' hervormingen zou België nog een toekomst hebben. Gezonde overheidsfinanciën zijn ook voor het **ABVV** belangrijk, maar de huidige situatie is dermate uitzonderlijk dat een overschot op de begroting momenteel geen prioriteit moet zijn. Bovendien verdient de situatie nuancering.

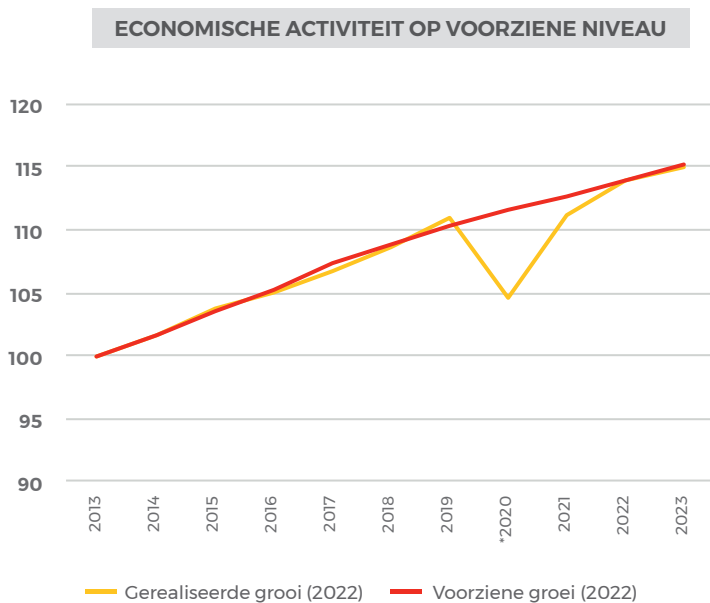
Sinds 2013 lag het primair saldo van de overheden opnieuw boven nul. Corona bracht een ommekeer teweeg. Dat cijfer is belangrijk omdat het een onderscheid maakt tussen inkomsten en uitgaven van de staat zonder rekening te houden met rentebetalingen op de schuld. Het cijfer toont aan dat - los van deze uitzonderlijke omstandigheden - met belastingen alle uitgaven kunnen worden gedekt.

EVOLUTIE VAN HET BELGISCH BEGROTINGSTEKORT (IN % VAN HET BBP)

Bron: Agenschap van de schuld, Federaal Planbureau

Economisch herstel kan bovendien snel gaan. Economisch herstel betekent ook budgettair herstel. Dezelfde rechtse commentatoren voorspelden na corona een lange, blijvende economische recessie. Een snel herstel volgde echter. In de zomer van 2022 lag de economische activiteit alvast terug op het niveau zoals eerder voorspeld, voor de coronacrisis. Het ligt in die mate hoger dat we vanuit Europa minder steun vanuit het Europees herstelfonds ontvangen dan voorzien (4,5 miljard i.p.v. 5,9 miljard).

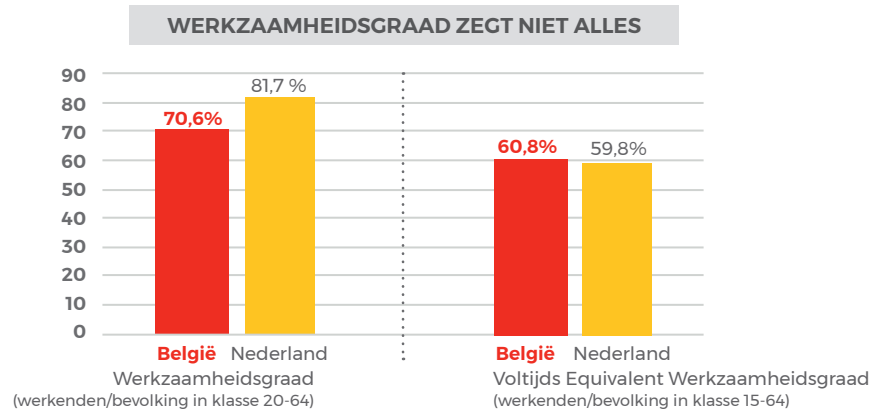

Bron: OECD economic outlooks nov 2019, juni 2022, NBB

4.1 De fetisj van de 80% werkgelegenheid

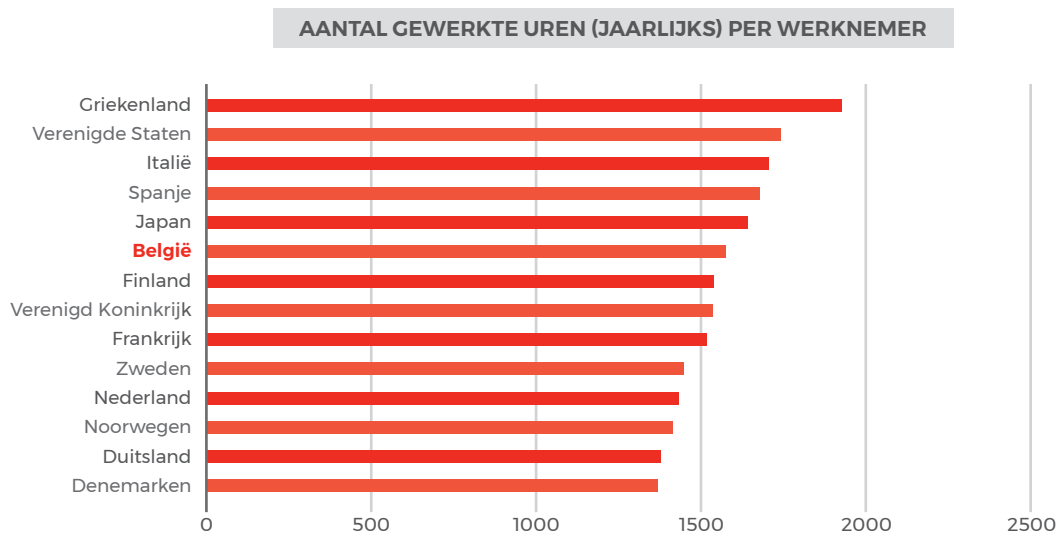
In de zoektocht naar een begrotingsevenwicht komt er steeds één fetisj naar voor in alle politieke verklaringen: het realiseren van een werkzaamheidsgraad van 80%. Alle wonderen zouden daaruit voort komen. Meer mensen aan het werk betekent minder uitkeringen en meer inkomsten voor de staat. Klinkt logisch, maar is het dat ook?

In het debat worden heel wat zaken over het hoofd gezien. Van België wordt gezegd dat we een lage werkzaamheidsgraad hebben ten opzichte van de buurlanden: amper 70% ten opzichte van 80% bij de Nederlanders. Nu scheelt er iets aan die statistiek. Indien je slechts enkele uren per week werkt, wordt je toch opgenomen in deze statistiek. Terwijl iemand die fulltime werkt, even veel waarde wordt toegekend. Dat is natuurlijk geen eerlijke vergelijking. Nederland lijkt zo met z'n overvloed aan kortlopende en deeltijdse contracten veel mensen aan het werk te hebben. Wat gebeurt er als je de echte arbeidstijd (arbeidsmassa) in rekening neemt, en dus naar voltijds equivalente tewerkstelling kijkt? Dan wordt er in België méér gewerkt dan in Nederland (respectievelijk 61% ten opzichte van 60%). En het is net die totale arbeidsmassa die van tel is, omdat daar de sociale bijdragen op worden betaald.

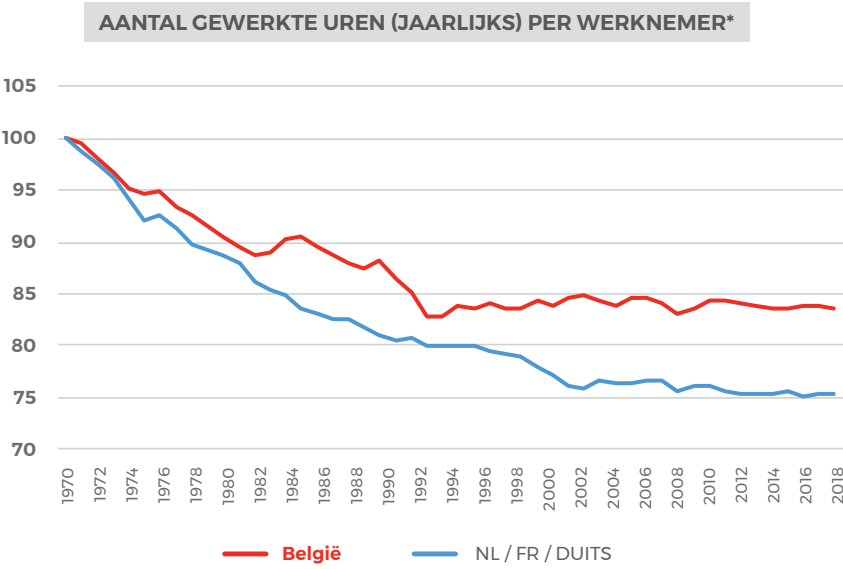
Bron: OECD stats

De staatskas zou enkel maar gezond blijven wanneer we meer werken. Meer uren, met een hogere productiviteit. Dat onze productiviteit fors is blijven stijgen, weten we al. Werkt de modale Belg minder dan andere Europeanen? In geen geval, de Belgische werknemer werkt gemiddeld 11% meer uren dan Nederlanders, Duitsers of Fransen.

Bron: OCDE.stats

Het aantal gewerkte uren per werknemer op jaarbasis is de afgelopen jaren, door systemen van deeltijdse arbeid, tijdskrediet en andere vormen van arbeidsduurvermindering, gedaald. In België is die evolutie echter veel minder uitgesproken dan in onze buurlanden. Het is dringend tijd dat onder andere de discussie over arbeidsduurvermindering opnieuw wordt opgestart.

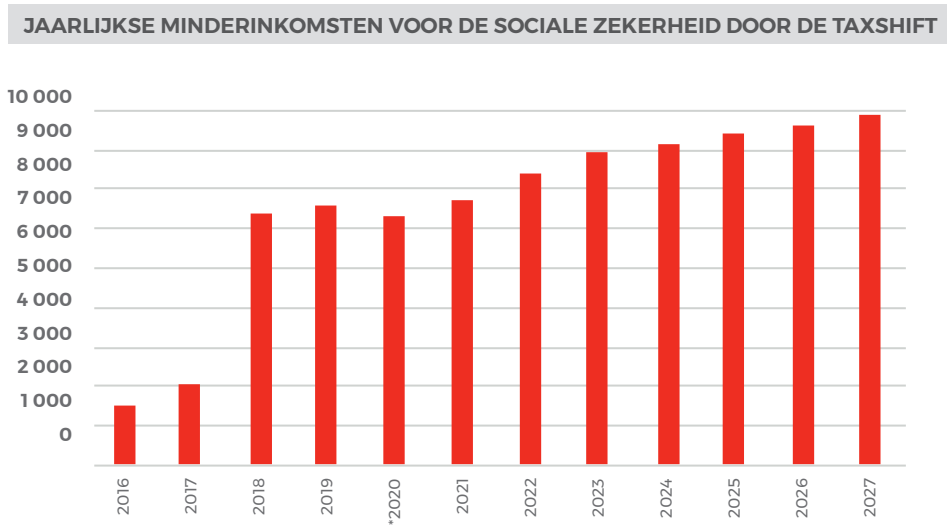

Bron: OECD stats

* Gemiddeld aantal uren per persoon, jaarlijks, 1970 = 100

4.2 Een andere kijk op overheidsfinanciën

Voor ons is dit niet het moment om te besparen. De overheid moet de economie ondersteunen door te investeren, jobs te creëren. Het is wel het gepaste ogenblik om nieuwe inkomensbronnen te vinden. Opties zijn er genoeg. Neem de totaal geflopte en ongefinancierde taxshift die de werkgeversbijdragen aan de sociale zekerheid eenzijdig verlaagde. De taxshift wordt enigszins gecompenseerd via een alternatieve financiering, maar die financiering moet ook uit de algemene middelen worden gehaald. Stel dat deze maatregel zou worden teruggedraaid, dan zou dit in 2022 alleen al 7,5 miljard euro opleveren.

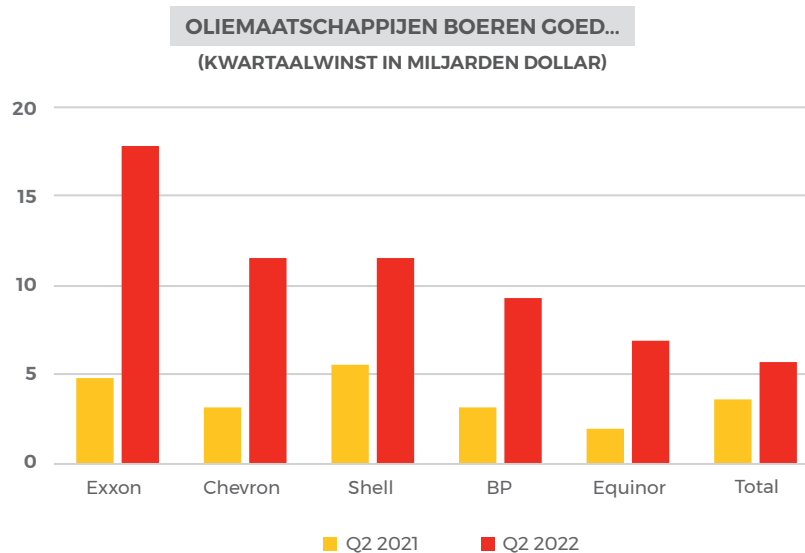
Bron: Planbureau, Statistische bijlage middellangetermijnvooruitzichten (juni 2022).

Een wildgroei aan loonvoordelen waar geen (of amper) bijdragen op worden betaald, ondergraaft bovendien de financiering van onze sociale zekerheid. Onderstaande tabel geeft een overzicht van deze loonvoordelen, hun reikwijdte en de verloren inkomsten. In 2022 waren de alternatieve loonvoordelen goed voor 2 miljard aan gemiste inkomsten voor de sociale zekerheid. Stel dat we enkel al aandelenopties en warrants vervangen door 'echt' loon, levert dit een half miljard op aan de sociale zekerheid.

Alternatief loonvoordeel (bedragen 2021)	Geschatte omvang	Toepasselijk RSZ-tarief	Gemiste RSZ-bijdrage
Privégebruik bedrijfswagen (voordeel in natura)	€ 1.160.163.204	Vrijgesteld, enkel CO ₂ -solidariteitsbijdrage	€ 184.813.132
Werkgeverstussenkomst woon-werkverplaatsingen eigen wagen	€ 701.968.220	Vrijgesteld	€ 267.239.301
Fietsvergoeding	€ 158.750.971	Vrijgesteld	€ 60.436.495
Werkgeverstussenkomst woon-werkverplaatsingen openbaar vervoer	€ 145.263.403	Vrijgesteld	€ 55.301.778
Ecocheques	€ 296.914.726	Vrijgesteld	€ 113.035.436
Niet-recurrerende resultaats-gebonden voordelen (CAO 90)	€ 721.367.261	Solidariteitsbijdrage 13,07% WN 33% WG	€ -57.709.381
Maaltijdcheques	€ 2.504.217.312	Vrijgesteld	€ 953.355.531
Winstpremie	€ 87.907.417	Vrijgesteld	€ 33.466.353
Aanvullende kinderbijslag	€ 33.965.967	Vrijgesteld	€ 12.930.844
Bellen en surfen	€ 90.530.816	13,07% WN 25% WG	-
Sport- en cultuurcheques	€ 12.558.202	Vrijgesteld	€ 4.780.908
Aandelenopties & warrants (fiscale data)	€ 1.423.883.628	Vrijgesteld	€ 542.072.497
TOTAAL	€ 7.337.491.127		€ 2.169.722.893

Bronnen: studie SD Worx 2020, fiscale data, Sigedis, berekening ABVV studiedienst

Op fiscaal vlak moet er gezocht worden naar een overwinstbelasting die ervoor zorgt dat extreem hoge winsten in de huidige economische situatie worden afgeroomd. Veel bedrijven maken op dit moment massale winsten omdat ze toevallig in het juiste segment zitten. Dat geldt vooral voor de energiesector. Bedrijven als Shell, Total of het Noorse Equinor boekten miljarden extra aan winsten in de eerste kwartalen van 2022.

Bron : kwartaalresultaten bedrijven

Waar komen de winsten in de elektriciteitssector vandaan?

De prijs van elektriciteit wordt op een bijzondere manier gevormd. De prijs wordt bepaald door de laatst geproduceerde Kwh die nodig is om aan de vraag naar elektriciteit te voldoen. Die wordt geproduceerd door gascentrales en dat is de duurste manier van elektriciteitsproductie.

Dit zorgt ervoor dat producenten die elektriciteit uit kernenergie opwekken eveneens een hoge prijs aan de eindconsument kunnen aanrekenen, terwijl hun kosten laag en niet gestegen zijn. De winst (verschil productiekosten en de uiteindelijke verkoopprijs) die producenten van kernenergie hieruit halen, noemen we de nucleaire rente. Voor Engie bedraagt die nucleaire rente 712 miljoen in 2022 en telkens 400 miljoen euro in 2023 en 2024.

In 2015 legde de regering een heffing op de nucleaire rente vast op 38% van de winstmarge van de kerncentrales Doel 3 en 4 en Thiange 2 en 3. Vandaag is de Creg van mening dat het tarief van deze belasting omhoog moet omdat het werd vastgelegd in een periode van lage prijzen. Een verhoging van de nucleaire rente kan gebruikt worden om de factuur van de gezinnen te verlichten.

In het begrotingsconclaf van oktober 2022 werd besloten de energiesector te belasten via:

- een overwinstbelasting (naast de nucleaire rente), die met terugwerkende kracht op 1 januari 2022 in werking treedt en in een eerste fase tot 30 november geldt, en in een tweede fase (tot juni 2023) een plafond van 130 euro per MWh vastlegt.
- een eenmalige bijdrage van 300 miljoen euro voor de beheerder van het gastransportnet Fluxys.
- 300 miljoen van de oliesector.

In totaal zouden deze maatregelen de staat in 2022 600 miljoen euro en in 2023 2,5 miljard euro moeten opleveren.

5. Sociale zekerheid, voldoende dekking voor de storm?

5.1 De gaten in het net worden groter

De inkomsten van de sociale zekerheid staan al jaren onder druk: een mislukte taxshift en de uitholling van de sociale bijdragen van de werknemers door alternatieve verloningsvormen zijn de belangrijkste oorzaken.

In crisistijden is een sociale zekerheid nodig die de zwaksten in de samenleving effectief ondersteunt. Maar onze sociale zekerheid vertoont hiaten. De meeste basisuitkeringen (sociale minima) liggen al jaren onder de armoedegrens. Via de zogenaamde welvaartsenveloppe wordt tweejaarlijks in een akkoord tussen werkgevers en werknemers geprobeerd om de uitkeringen aansluiting te laten vinden met de loonevoluties, zonder die welvaartsenveloppe zou de situatie dus nog slechter zijn. Toch is het ontstellend om in tijden van crisis opnieuw de weigering vast te stellen bij werkgevers om de sociale minima aan te passen.

Voor het **ABVV** moeten sociale uitkeringen niet alleen een sociale verzekering zijn die mensen in staat stelt een behoorlijk inkomen te behouden in geval van ziekte, werkloosheid, ouderdom, ... Ze moeten burgers en gezinnen ook beschermen tegen armoede. Daarom is het van essentieel belang dat de sociale minima boven de armoedegrens worden gebracht.

SOCIALE MINIMA UITGEDRUKT ALS PERCENTAGE VAN DE ARMOEDELIJN (AUGUSTUS 2022 - 3 GEWESTEN)

Bron: FOD Sociale zekerheid

5.2 Pensioenen

Voor het **ABVV** is het noodzakelijk dat een pensioenhervorming in overeenstemming is met de realiteit op de werkvloer. Pensioenen mogen niet langer beschouwd worden als uitgavenpost waarop bespaard moet worden, maar als een essentieel en prioritair sociaal recht.

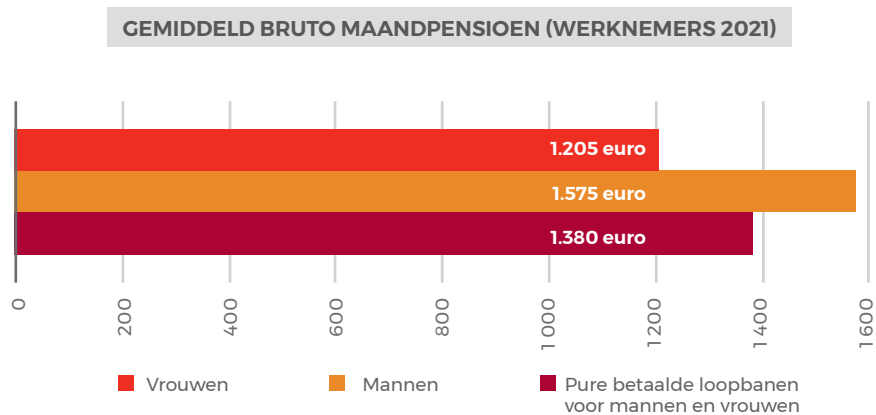
Tegen 2030 zal de wettelijke pensioenleeftijd geleidelijk stijgen tot 67 jaar, terwijl de gemiddelde gezonde levensverwachting bij de geboorte in 2020 slechts ... 63,8 jaar bedraagt (Eurostat).

Langer werken is voor veel werknemers gewoon onmogelijk. De explosieve toename van het aantal langdurig zieken is hiervan het bewijs. Daarom pleit het **ABVV** voor een pensioen na 40 jaar loopbaan.

Het **ABVV** vraagt al jaren dat bij de toekomstige pensioenhervorming rekening wordt gehouden met de zwaarte van de job. Nachtwerk, uitvoering van repetitieve taken, hoge druk door flexibiliteit, zware psychosociale belasting, enzovoort. Het zijn slechts enkele criteria die een vroeger pensioen mogelijk moeten maken, zonder financieel verlies.

We hebben als vakbond een minimumpensioen van 1.500 euro netto bekomen. Dit is een goede stap vooruit. Maar wanneer de toegang tot dit pensioen wordt bemoeilijkt, wordt de vooruitgang teniet gedaan. Een andere prioriteit voor het **ABVV** is de herwaardering van de pensioenen voor vrouwen. Dit betekent dat bij de berekening van het pensioen rekening gehouden moet worden met de verschillen in loopbaan en arbeidsomstandigheden.

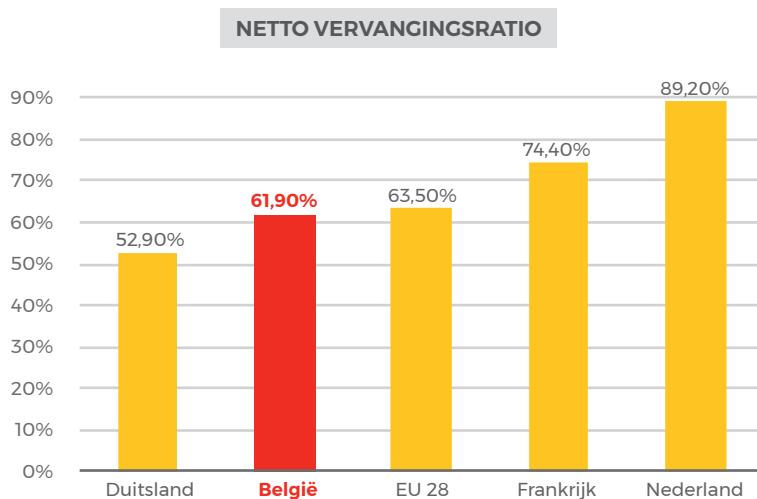
In België bedraagt de netto vervangingsratio voor het pensioen 62%. Dit is het laagste percentage onder de buurlanden, met uitzondering van Duitsland. Dit percentage geeft aan in welke mate het pensioen in de buurt komt van het inkomen vóór pensioen.

Bron: Federale Pensioendienst, 2022

Nederland heeft een zeer hoge netto vervangingsratio. Dit wordt verklaard door een particuliere (2de pijler) pensioenregeling die een vrijwel universele dekking garandeert en daarom als 'quasi-verplicht' wordt omschreven.

Voor het **ABVV** is de veralgemening van de tweede pensioenpijler geen prioriteit. Hoewel deze pensioenstelsels steeds vaker voorkomen, is het systeem ongelijk, zoals het Rekenhof al opmerkte. Het is daarom dat het **ABVV** prioriteit legt bij de eerste pensioenpijler.

Bron: OESO

Volgens het FSMA-rapport:

- Op 1 januari 2020 had de gemiddelde werknemer via dit systeem slechts 3.344 euro aan reserves. Dit komt overeen met 14 euro per maand als aanvulling op het wettelijke pensioen. Voor werknemers die dicht bij hun pensioen staan, bedraagt de mediaan pensioenreserve 9.119 euro, of ongeveer 38 euro bruto per maand. Het wettelijke pensioen (eerste pijler) blijft daarom het meest zekere en solidaire.
- Slechts 53 paritaire comités hebben een sectorale (2de pijler) pensioenregeling (ongeveer 50% van de paritaire comités).
- De meeste rechthebbenden zijn mannen, maar het aandeel vrouwen nam in de loop der jaren gestaag toe. In 2011 vormden vrouwen nog steeds slechts 17% van de actieve deelnemers aan een sectorale pensioenregeling, in 2019 41%.

6. Werken in inflatie-tijden: extra stress, werkomstandigheden op de limiet

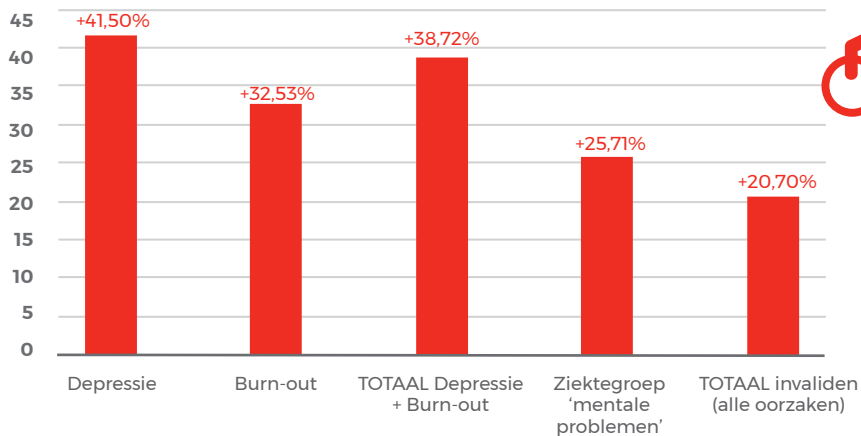
6.1 Depressie en burn-out

In de RIZIV-classificatie behoren burn-out en depressie tot de ziektegroep 'mentale problemen'. In 2020 zijn de bevindingen voor werkenden en werkzoekenden als volgt:

- 36,87% van de arbeidsongeschikten is arbeidsongeschikt als gevolg van een ziekte uit de groep 'mentale problemen'.
- Van deze arbeidsongeschikten als gevolg van een mentaal probleem lijdt 46,10% aan depressie en 19,37% aan burn-out.

Tussen 2016 en 2020 steeg het aantal langdurig arbeidsongeschikten als gevolg van burn-out en depressie met 38,72%: +41,50% voor depressie, +32,53% voor burn-out. Het totale aantal invaliden steeg over deze periode met 20,7%.

EVOLUTIE VAN HET AANTAL ARBEIDSONGESCHIKTEN ALS GEVOLG VAN DEPRESSIE EN BURN-OUT TUSSEN 2016 EN 2020

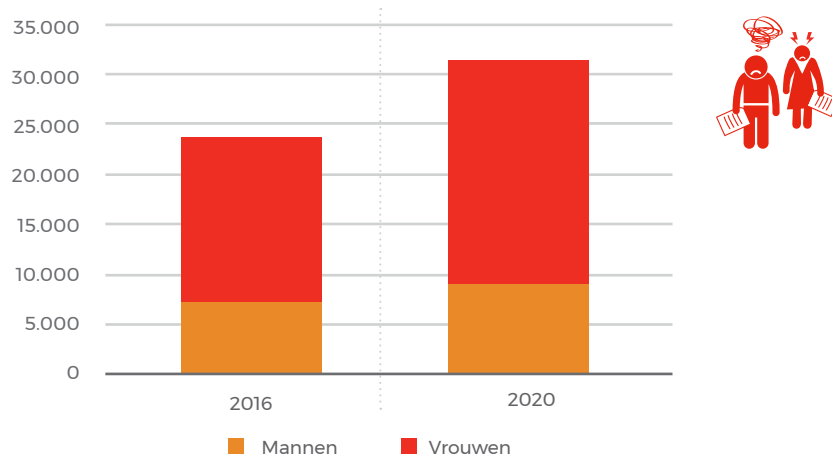

Bron: RIZIV

Burn-outs, voornamelijk veroorzaakt door onaangepaste arbeidsomstandigheden, kosten de gemeenschap veel geld. Het RIZIV schat dat de kosten voor de compensatieverzekering van langdurige arbeidsongeschiktheid door depressie of burn-out in 2019 ruim 1,5 miljard euro bedroegen. Daarom is het van essentieel belang de arbeidsomstandigheden te verbeteren om burn-out te voorkomen, zowel in het belang van de werknemer, de werkgever als de gemeenschap.

WERKNEMERS LANGDURIG ARBEIDSONGESCHIKT DOOR BURNOUT (2016-2020)

Bron: RIZIV

6.2 Arbeidsinvaliditeit

Voor Tussen 2010 en 2020, nam het aantal arbeidsongeschikte werknemers met 71% toe. Invaliditeit wordt gedefinieerd als een periode van ziekte van een werknemer die langer duurt dan twaalf maanden. Meer dan 450.000 personen zitten momenteel langdurig ziek thuis.

Bij nadere beschouwing blijkt dat langdurige ziekte vooral vrouwen betreft en twee specifieke leeftijdsgroepen, namelijk jonge werknemers (30-34 jaar) en 55+.

Dit kan enerzijds worden verklaard door de bevolkingsgroei en anderzijds door de mogelijke behandeling van aandoeningen die vroeger dodelijk waren maar waaraan mensen langdurig ziek blijven. Andere verklarende factoren zijn de druk om te werken, vooral voor de jongere leeftijdsgroep. Anno 2022 moeten werknemers – voornamelijk vrouwen – vaak een druk gezinsleven (komst van de eerste kinderen, jonge kinderen, soms de zorg voor afhankelijke personen, enz.) combineren met een stijgende werkdruk. Anderzijds, gezien de moeilijkheid om betere werkomstandigheden te bieden aan oudere werknemers, raken oudere werknemers die te kampen hebben met gezondheidsproblemen onvermijdelijk arbeidsongeschikt of invalide. Volgens de rapporten van het RIZIV is dit ook het gevolg van de verscherping van de voorwaarden voor toegang tot het brugpensioen.

Spier- en skeletaandoeningen zoals rugpijn, tendinitis ... behoren al vele jaren tot de drie meest voorkomende en ernstigste beroepsziekten en zijn bij de belangrijkste oorzaken van invaliditeit.

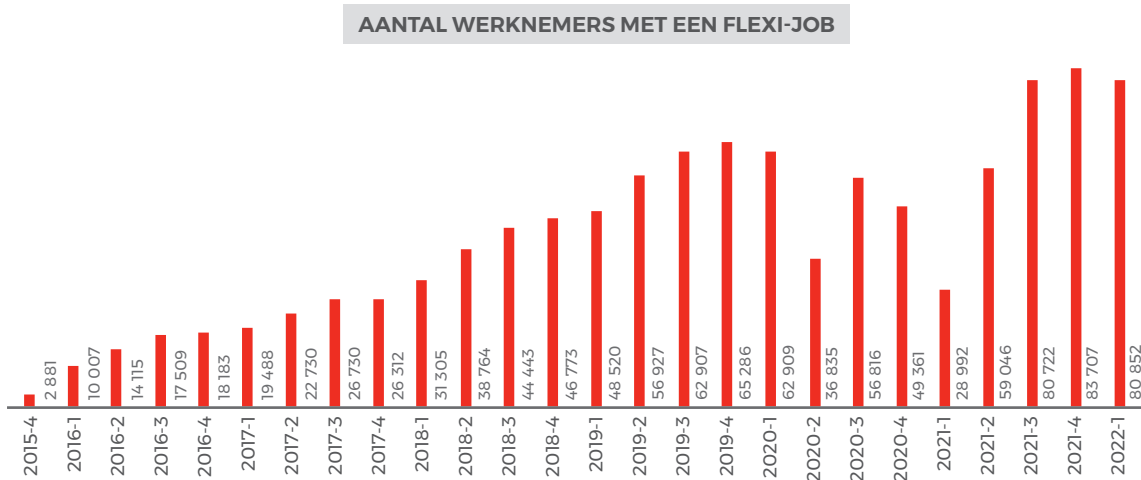
Ten slotte wordt de verbetering van de gezondheid en veiligheid op het werk thans door de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) beschouwd als een van de fundamentele gebieden voor waardig werk, naast vakbondsvrijheid, bestrijding van discriminatie, kinderarbeid en dwangarbeid.

6.3 Slechte jobkwaliteit per bedrijfstak

Het arbeidsstatuut wordt in bepaalde sectoren steeds onzekerder. Dit betekent: contracten die geen stabiele loopbaan garanderen (interim-, flexi-jobs ...), deeltijdse banen, jobs waar een extreme flexibiliteit wordt geëist, jobs met slechte loonvoorwaarden. Tekenend is daarbij de stijging van het aantal flexi-jobs.

Een flexi-job kan je als werknemer of gepensioneerde uitoefenen in de horeca of detailhandel indien je minstens 4/5de werkt, of werkte. Je betaalt geen belastingen of bijdragen.

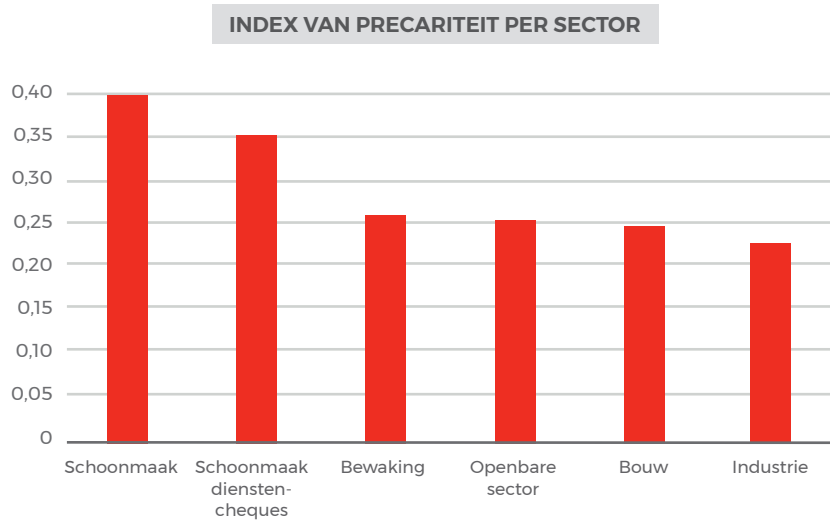

Bron: RSZ

Dit heeft gevolgen voor de gezondheid van de werknemers. Uit een recente VUB-studie ("Precair werk in België") blijkt dat onzekere werkgelegenheid ook verantwoordelijk is voor een ongelijke verdeling van gezondheids- en welzijnsrisico's in de samenleving.

Volgens deze studie zijn de twee meest onzekere sectoren de schoonmaaksector en de sector van de dienstencheques. Werknemers in sectoren die slecht scoren op vlak van onzekerheid, melden ook vaker een slechtere 'algemene' gezondheid. Er is ook een sterk verband tussen onzeker werk en (geestelijke) gezondheid in alle onderzochte sectoren.

Bij deze werknemers zijn werk en privéleven ook minder in evenwicht.

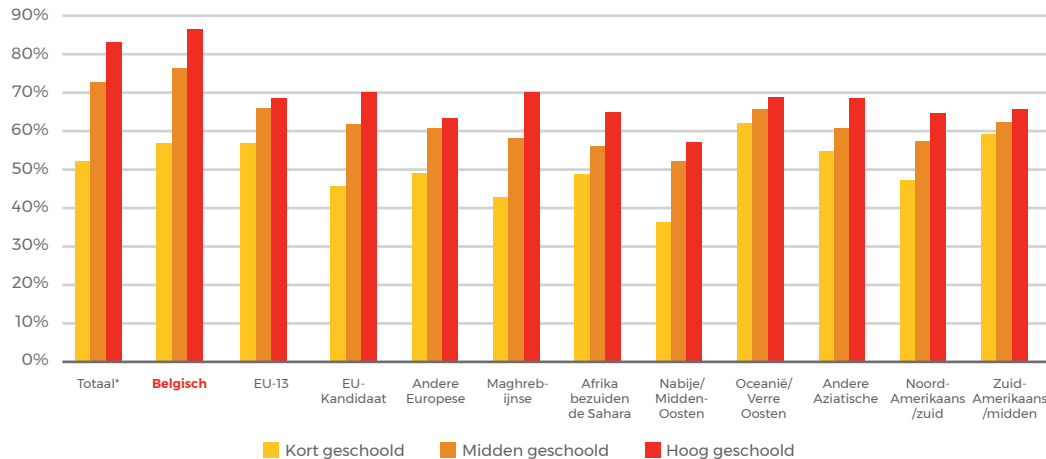

Bron: EPRES-BE enquête, Interface Demography

6.4 Afkomst blijft een belangrijke bron van discriminatie op de arbeidsmarkt

Volgens de laatste “Sociaal-economische monitoring: Arbeidsmarkt en afkomst” van de FOD Werkgelegenheid en Unia blijven de verschillen tussen de verschillende groepen op de Belgische arbeidsmarkt groot. Hoewel de trend positief is, hebben mensen van buitenlandse afkomst nog steeds minder vaak een baan en als dat zo is, is dat vaak in minder duurzame en minder kwalitatieve functies. Bovendien zijn de verschillen tussen personen van Belgische en buitenlandse afkomst aanzienlijk, zelfs wanneer het niveau van het diploma en het vakgebied identiek zijn. Tot slot blijkt uit deze monitoring dat vrouwen van buitenlandse afkomst sterk oververtegenwoordigd zijn in het stelsel van dienstencheques, met name vrouwen uit Oost-Europese landen.

WERKZAAMHEIDSGRAAD OP BASIS VAN ORIGINE EN SCHOLINGSNIVEAU (20-64 JAAR, 2018)

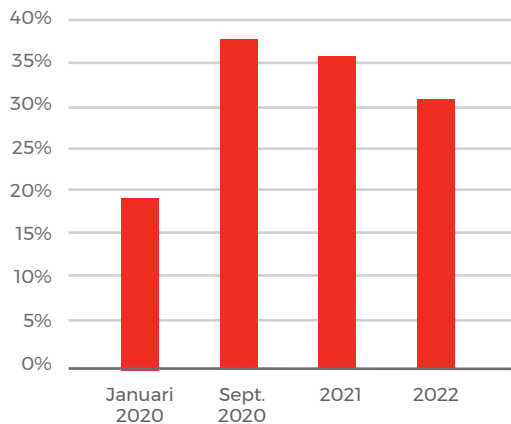
Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming, (BCSS).

6.5 Thuiswerk een blijver

Eén van de gevolgen van corona is de toename van telewerken. De crisis en de verschillende lockdowns hebben telewerken mogelijk gemaakt in beroepen waar dit niet vanzelfsprekend was, zoals blijkt uit nieuwe cijfers van Statbel. Telewerken neemt al twintig jaar licht toe, van 6-8% begin jaren 2000 tot 18,9% in 2019.

Uit een recenter onderzoek van de FOD Mobiliteit en Vervoer blijkt dat het aandeel telewerkers in vier jaar tijd bijna is verdubbeld: in 2018 werkte 17% van de Belgen minstens één dag per week van thuis uit. In 2022 ligt dat al op 32%.

% WERKNEMERS DAT MINSTENS ÉÉN DAG PER WEEK TELEWERKT

Bron: FOD mobiliteit en transport

Telewerk is een nieuwe realiteit geworden. Het kan een meerwaarde opleveren in termen van welzijn en productiviteit, mits het goed wordt beheerd.

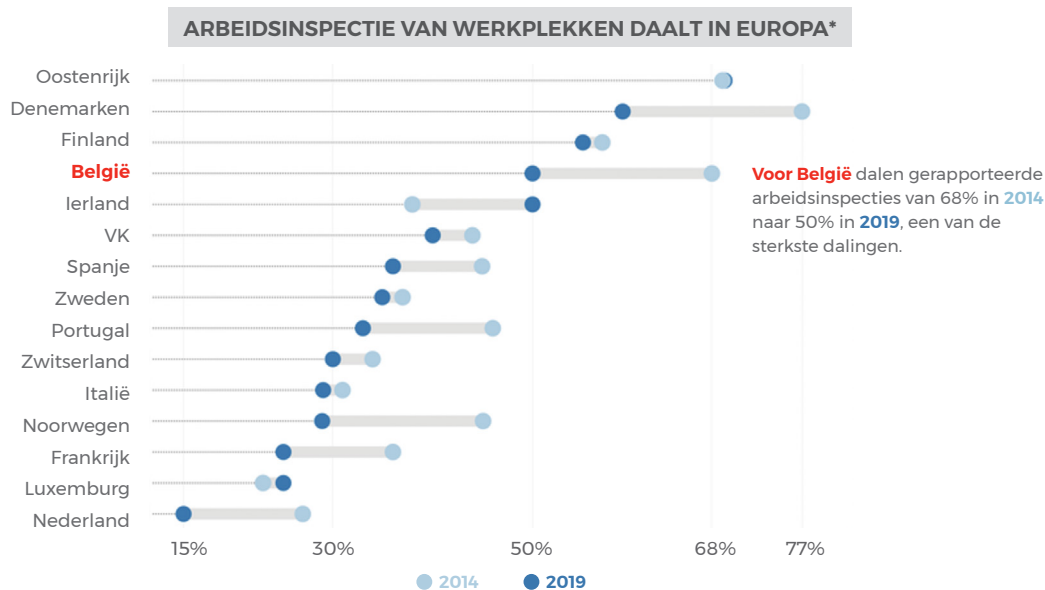
In dit verband eist het **ABVV** het volgende:

- respect voor het vrijwillige karakter en de toegankelijkheid voor iedereen;
- eerbiediging van de werktijden en de duur van de arbeidstijd, registratie van de arbeidstijd en het recht op disconnectie na de werktijd;
- een eerlijke compensatie voor extra kosten (bijvoorbeeld hogere gas- en elektriciteitsprijzen en ergonomische apparatuur);
- het gebruik van doeltreffende communicatiemiddelen tussen de werknemers en de werkgever;
- het verschaffen van instrumenten om het volledige scala van collectieve rechten op afstand te realiseren;
- beoordeling en remediëring van bepaalde gezondheids- en welzijnsproblemen;
- eerbiediging van de privacy van de werknemers;
- opleiding om deze nieuwe werkvorm beter te beheren.

6.6 Werkomstandigheden: controle neemt af

Cases zoals Borealis in Antwerpen blijven steeds vaker onder de radar. Het aantal controles van de arbeidsinspectie daalt sterk tussen 2014 en 2019. Deze evolutie is overal in Europa vast te stellen, maar des te opmerkelijker in België. Noteer dat de huidige regering in oktober 2022 de arbeidsinspectie versterkte met 50 extra controleurs. Het is hopen op beterschap.

* Percentage van vestigingen in ieder land dat aangeeft in de afgelopen drie jaar door de arbeidsinspectie te zijn bezocht, in 2014 en 2019

Bron: European Agency for Safety at Work (2020)

7. Zal de energiecrisis een rechtvaardige transitie te weeg brengen?

De urgentie om de klimaat en daarmee ook de energietransitie serieus te nemen wordt steeds hoger. Natuurrampen (hittegolven, branden, overstromingen, droogte, enz.) komen steeds vaker voor en door de huidige energiecrisis worden we geconfronteerd met de kwetsbaarheid van de Europese energievoorziening.

7.1 Het klimaat of de urgentie om tot actie over te gaan

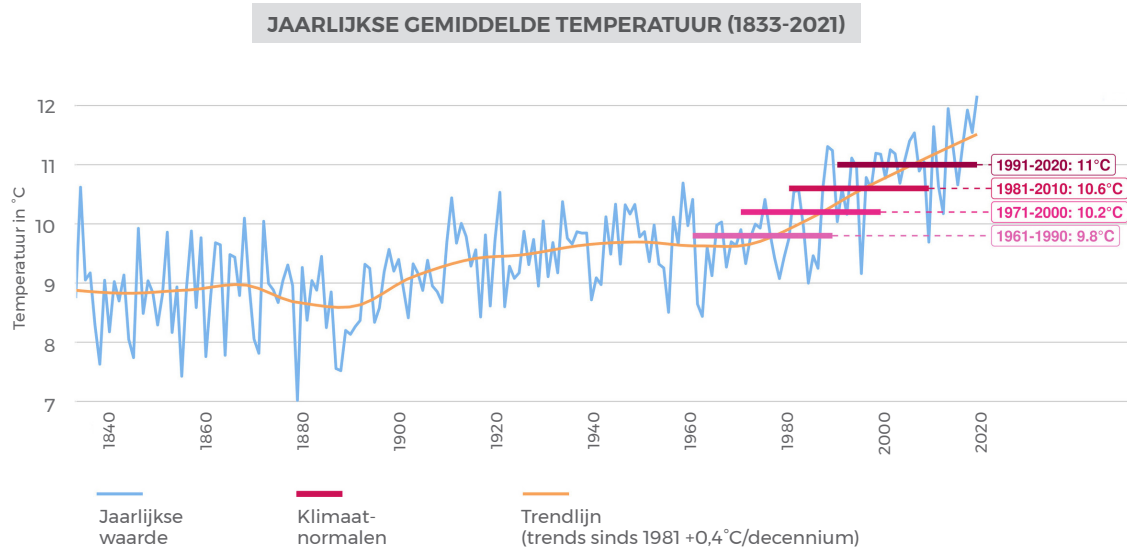
De bevindingen van de Wereld Meteorologische Organisatie zijn op zijn zachtst gezegd zorgwekkend:

- De laatste zeven jaar (2014-2021) zijn de warmste jaren ooit gemeten.
- De gemiddelde temperatuur aan het aardoppervlak is met 1,11°C gestegen ten opzichte van het pre-industriële niveau (1850-1900).
- Vier belangrijke indicatoren van klimaatverandering - broeikasgasconcentratie, zeespiegelstijging, opwarming van de oceanen en verzuring - hebben in 2021 nieuwe records gevestigd.
- Extreem weer heeft honderden miljarden dollars aan economische schade veroorzaakt, een zware menselijke tol geëist en een grote impact gehad op de levenskwaliteit van veel mensen.

Het Intergouvernementeel Panel inzake Klimaatverandering (IPCC) schat dat de gemiddelde stijging van de oppervlaktetemperatuur van de aarde tegen 2100 ten opzichte van de periode 1986-2005 voor de meest ambitieuze emissiereductiescenario's zal variëren van 0,3 tot 1,7°C, en van 2,6 tot 4,8°C voor de minst ambitieuze scenario's. De door het IPCC voorspelde gemiddelde stijging zal dus ongetwijfeld gevolgen hebben voor onze planeet en de mensheid.

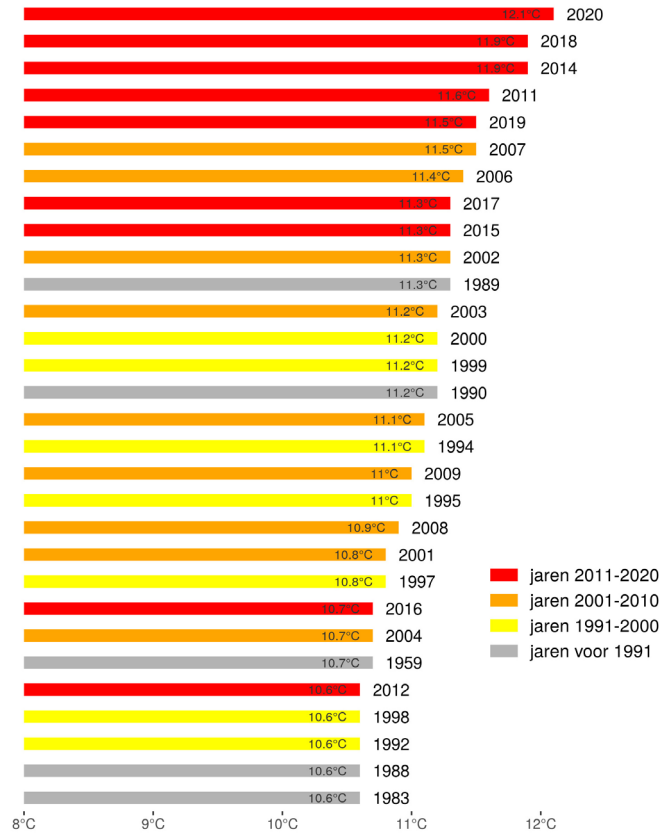
Uit de onderstaande grafiek blijkt duidelijk dat de gemiddelde jaartemperatuur in Ukkel sinds eind 1800 geleidelijk is toegenomen

Bron: KMI

DE 30 WARMSTE JAREN SINDS 1833

Nog verontrustender is dat, als we kijken naar de warmste gemiddelde temperaturen over een lange periode, de 20 warmste jaren na 1988 liggen, terwijl de 20 koudste jaren allemaal vóór 1896 werden geregistreerd

Bron: KMI

7.2 Energietransitie

De kernuitstap, waar staan we vandaag?

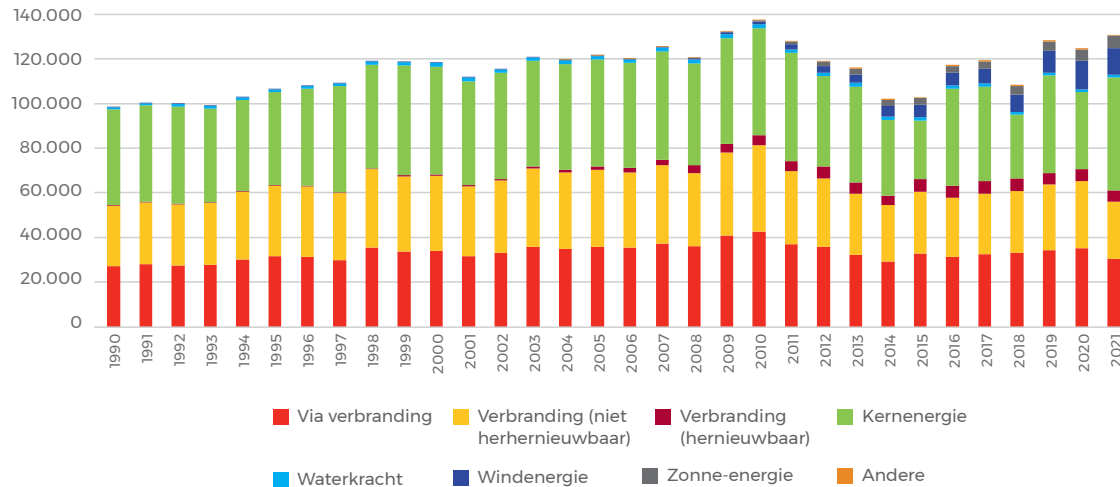
Het **ABVV** is altijd van mening geweest dat kernenergie een overgangsenergie moet zijn. De geleidelijke stopzetting van het gebruik van kernenergie voor industriële elektriciteitsproductie op Belgisch grondgebied is geregeld door de wet van 31 januari 2003. Deze wet werd in 2013 en 2015 gewijzigd om de levensduur van Tihange 1, Doel 1 en Doel 2 met tien jaar te verlengen.

België had zeven kernreactoren: vier in Doel (Oost-Vlaanderen) en drie in Tihange (Luik). Doel 3 is de eerste reactor die wordt gesloten in het kader van de nucleaire afbouw op 1 oktober 2022. Tihange 2 wordt in februari 2023 gesloten. Enkele maanden geleden stemde de regering-Vivaldi in met een verlenging met tien jaar van de twee nieuwste reactoren, Tihange 3 en Doel 4, tot na 2025 (de datum waarop België in principe uit kernenergie zou moeten stappen). Deze twee reactoren zouden in oktober-november 2026 operationeel moeten zijn, zodat de continuïteit van de energievoorziening van het land bij het begin van de winter van 2026-2027 gewaarborgd is.

Voor de geleidelijke uitstap uit kernenergie moeten oplossingen worden gevonden om de continuïteit van de energievoorziening te waarborgen. Dit is zowel belangrijk voor huishoudens als voor kleine en grote bedrijven (productie).

Zoals uit onderstaande grafiek blijkt, neemt het aandeel van hernieuwbare energie toe, maar blijft het onvoldoende. In 2021, was de nucleaire productie in België goed voor 52,4% van de elektriciteitsproductie, terwijl de hernieuwbare productie (zon, onshore en offshore wind, biogas) 18,9% bedroeg.

ELEKTRICITEITSPRODUCTIE PER ENERGIEBRON IN GWH (1990-2021)

Bron: FOD Economie

* "Verbranding hernieuwbaar" omvat biomassa, biogas, en hernieuwbaar afval.

"Verbranding niet-hernieuwbaar" omvat fossiele brandstoffen, gas en niet-hernieuwbaar afval. Onder "ander" valt waterstof en warmterecuperatie.

België investeert al meer dan tien jaar in energiebesparing en ook in hernieuwbare energiebronnen (windenergie, waterkracht, zonne-energie, geothermie, chemische energie en biomassa).

In 2021 heeft België een capaciteitsvergoedingsmechanisme ("CRM") ingevoerd om de bevoorradingszekerheid na de geplande sluiting van al zijn kerncentrales te waarborgen en tegelijk de energietransitie te ondersteunen. Vanaf 2021 moet dit mechanisme via subsidies, via jaarlijkse veilingen, steun verlenen aan bedrijven die vanaf 2025 elektriciteit kunnen leveren of besparen.

Voor het **ABVV** moet de ecologische transitie een instrument worden voor meer sociale rechtvaardigheid. In de overgang naar een klimaatneutrale samenleving speelt onze industrie een cruciale rol, en ook hier toonde de coronacrisis onze kwetsbaarheid, aangezien zij duidelijk heeft aangetoond hoe kwetsbaar wij zijn in vergelijking met andere regio's en hoe snel de toeleveringsketens worden verstoord en verbroken. Indien de bedrijfswereld, in België en in Europa, op zeer korte termijn de kaart van de duurzaamheid kan trekken en zich richt op nabijheid en verkorting van de bevoorradingsketens, dan kan onze industrie veerkrachtiger en concurrentiëler worden, waardoor extra banen worden gecreëerd en zelfs nieuwe industriële sectoren kunnen ontstaan.

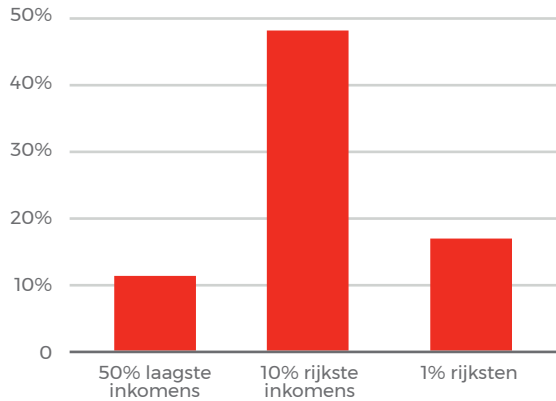

7.3 Klimaat en ongelijkheden

De klimaatverandering is ook een verhaal van ongelijkheid: terwijl de zwaarste gevolgen de armsten treffen, zijn het de rijken die veel meer verantwoordelijkheid dragen in de oorzaken van klimaatverandering. De consumptie van rijkere klassen ligt niet enkel een pak hoger, zij zijn ook aandeelhouders van bedrijven die veel broeikasgassen uitstoten, en beslissen dus over de investeringen van deze bedrijven. Uit recent onderzoek is gebleken dat de rijkste 10% van de wereldbevolking verantwoordelijk zal zijn voor bijna 50% van de CO₂-uitstoot in 2019, terwijl de armste 50% slechts verantwoordelijk zal zijn voor iets meer dan 10%.

Voor het **ABVV** is deze ongelijkheid een belangrijk onderdeel van het klimaatprobleem. Wij pleiten niet alleen voor bindende doelstellingen voor sectoren en bedrijven, maar willen ook dat luxeconsumptie zwaarder wordt belast of verboden. En natuurlijk is internationale solidariteit ook een belangrijk element van een eerlijk klimaatbeleid.

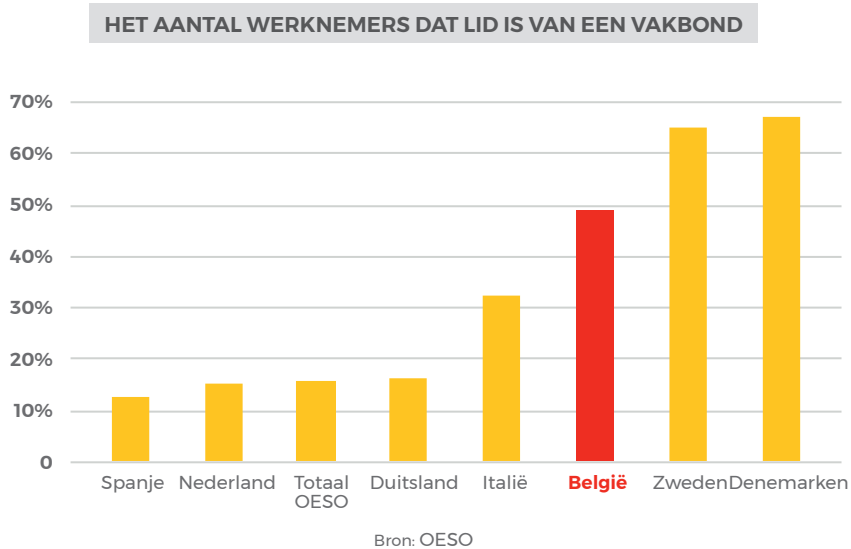
AANDEEL IN DE TOTALE MONDIALE CO2 UITSTOOT PER INKOMENSKLASSE

Bron: <https://www.nature.com/articles/s41893-022-00955-z>

8. Syndicaal werk in crisistijden

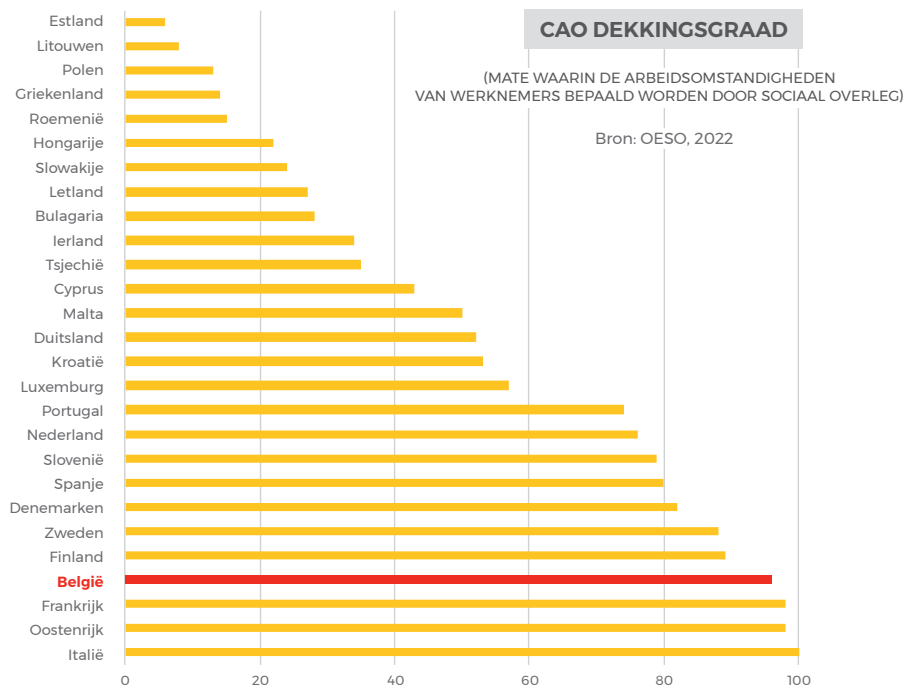
België heeft één van de hoogste syndicalisatiecijfers van Europa: bijna 50% van de werknemers is lid van een vakbond.

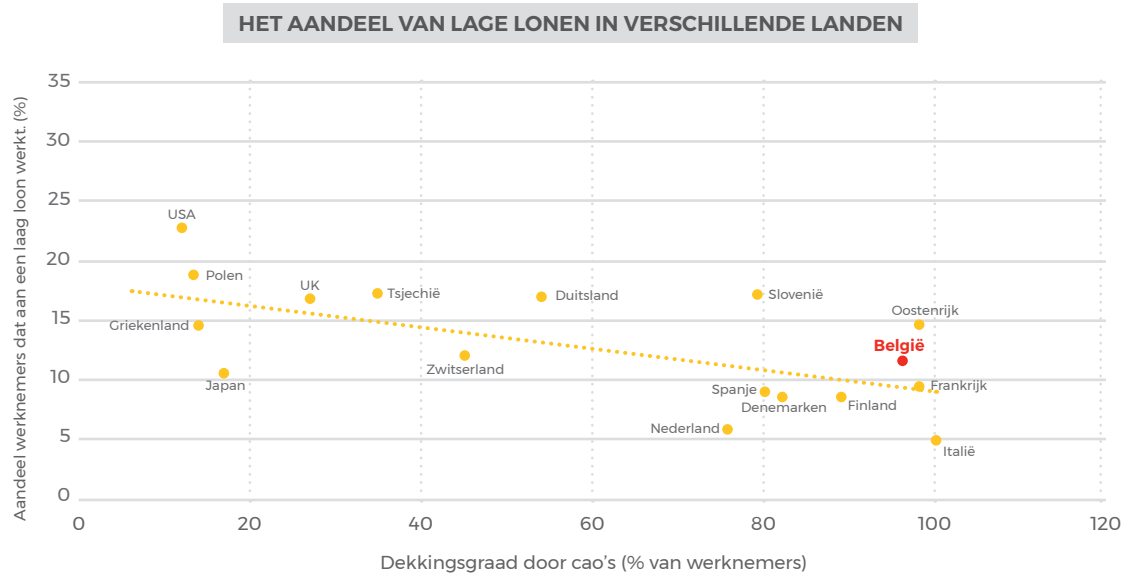
Het recht op collectieve actie en de uitoefening van het stakingsrecht zijn in de loop der tijden erkend als fundamenteel en dragend voor de democratie.

België heeft ook één van de hoogste percentages cao-dekking. Dit betekent dat collectieve onderhandelingen betrekking hebben op de meeste werknemers. Dit geeft de vakbonden een erkende legitimiteit.

Een hogere dekking voor collectieve onderhandelingen leidt automatisch tot een lager percentage jobs met lage lonen.

Een hogere dekking voor collectieve onderhandelingen leidt automatisch tot een lager percentage jobs met lage lonen.

Bron: OECD, 2022

Syndicale vrijheden zijn niet gegarandeerd in België. Eind 2021 kregen zeventien vakbondsleden van het **ABVV** voorwaardelijke gevangenisstraffen en boetes van enkele honderden euro omdat ze op een stakingsdag in 2015 aanwezig waren bij een wegblokkade. De aanklacht luidde: "kwaadwillige belemmering van het verkeer".

Deze veroordeling is een bedreiging voor iedereen die deelneemt aan acties in de openbare ruimte: de vredesbeweging, milieuorganisaties, studentenprotesten, enzovoort.

Voor het **ABVV** vormen deze beslissing en de daaraan ten grondslag liggende argumenten een belemmering van de uitoefening van democratische rechten.

Meer in het algemeen, en zeer betreurenswaardig, staat België volgens het jaarverslag 2021 van het Internationaal Verbond van Vakverenigingen, dat landen evalueert op basis van het respect of de schending van de rechten van werknemers, op de lijst van landen waar de situatie in 2021 verslechterd is. De afgelopen jaren was België al overgegaan van de minst negatieve categorie "sporadische schendingen van rechten" naar «herhaalde schendingen van rechten». Het is verder teruggevallen naar categorie 3 van "regelmatige schendingen van de rechten». Sinds enkele jaren worden de rechten van de werknemers namelijk ondermijnd (invoering van een minimumdienst in het vervoer, toepassing van dwangsommen op basis van eenzijdige verzoeken zodra er een stakingspiket is, ontslag van vakbondsafgevaardigden, belemmering van de vrijheid van collectieve onderhandelingen over loonsverhogingen).

Vakbondsvrijheid is essentieel voor de naleving van internationale arbeidsnormen en -rechten. Daarom zal het **ABVV** het blijven verdedigen. Het **ABVV** werkt ook aan een breder gemeenschappelijk front om ervoor te zorgen dat artikel 406 van het Strafwetboek niet meer wordt toegepast bij collectieve acties.

Voor meer info:

ABVV

Hoogstraat 42 | 1000 Brussel

Tel. +32 2 506 82 11 | Fax +32 2 506 82 29

info@abvv.be | www.abvv.be

Volledige of gedeeltelijke overname of reproductie van de tekst uit deze brochure mag alleen met duidelijke bronvermelding.
Verantwoordelijke uitgever: Thierry Bodson © januari 2023

Cette brochure est également disponible en français : www.fgtb.be/brochures

D/2023/1262/2